

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

SPOR AHLAKININ TEMEL SORUNLARI

Felsefi Bir alışma

TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ.DR. FÜSUN ÖZTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MEHMET şAHİN

ADANA-1995

KABUL ve ONAY Sayfası

Mehmet Şahin'in Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığı Spor Ahlakının Sorunları başlıklı bu çalışma, jürimizce Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.
Gereğini arz ederim.

31.1.8.1.1995

Başkan; Doç.Dr. F. Emin Öztürk

Üye; Prof.Dr. Ulug Nettek

Üye; Yrd. Doç.Dr. Ferit Kocayigit

Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun
19.9.1995...gün ve 20/17-11 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Prof.Dr. C. G. YÜREĞİR

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın planlanmasında yardımını esirgemeyen danışmanım sayın Doç.Dr Füsün ÖZTÜRK'e, sorularıyla beni yönlendiren ve çalışmamın aksamadan yürütülmesinde her türlü destek ve katkıyı sağlayan sayın Prof.Dr. Uluğ NUTKU'ya, düşüncelerimin yazımı sürecinde sabırla destek vererek, bilgisayara yazılım anında dostça eleştirileri için Faik Kanatlı'ya , yazım ve dizin kuralları konusunda öğretici yardımları için Aytekin Keskin'e teşekkür ederim .

KISALTMALAR

TMOK : Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi

OO : Olimpiyat Oyunları

UOK : Uluslararası Olimpiyat Komitesi

NBA : Amerika Basketbol Ligi

BBC : İngiliz Yayın Kurumu

ITV : İngiltere Televizyon

RAI : İtalya Radyo Televizyon

MOK : Milli Olimpiyat Komitesi

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY SAYFASI.....	
TEŞEKKÜR.....	I
KISALTMALAR.....	II
ÖZ.....	IV
ANAHTAR SÖZCÜKLER.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
KEYWORDS.....	IX
1.GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2.GENEL BİLGİLER.....	3
3.GEREÇ VE YÖNTEM	5
4.BULGULAR.....	5
5.AHLAK FELSEFESİNİN PROBLEM ALANI.....	5
5.1.Ahlak Felsefesinin Tarihsel Dönemleri.....	6
5.2.Degerler ve"Olması Gerek"Bilinci.....	8
6. SPOR AHLAKININ AHLAK FELSEFESİNDEKİ YERİ	9
7.SPOR AHLAKI BİLİNCİNİN TARİHSEL BAŞLANGIÇLARI.....	13
7.1.İlkçağ Olimpiyat Oyunları ve Yaşanmış Ahlaksızlıklar.....	16
7.2.Modern Olimpiyat Oyunları ve Yaşanmış Ahlaksızlıklar.....	18
7.3.Olimpizm Ahlakının Teorisiyle Pratiği Arasındaki Çelişkiler.....	20
8. SPOR AHLAKINI OLUMSUZLAYAN ETMENLER.....	25
8.1.Yarışma Ruhundan Şiddetin Kutsanmasına.....	27
8.2.Fair Playden Şikeye.....	30
8.3.Fitnesten Dopinge.....	33
8.4.Amatörlükten Profesyonel Pazarlamaya.....	40
8.5.Yüksek Değerlerden "yüksek" Performansa.....	44
8.6.Sportif Etkinlikten Ticari İlişkilere.....	47
9.OLUMSUZ ETMENLERE KARŞI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ(Tartışma ve Sonuç)50	
9.1.Spor Eyleminde Aktif Rol Alanların Sorumluluğu.....	51
9.2.Spor Bilimcinin Sorumluluğu.....	57
10. KAYNAKLAR.....	61
11. ÖZGEÇMİŞ.....	63

ÖZET

Öncelikle eğitsel bir etkinlik olan spor, kurumlaşınca güçlü bir toplumsal etmen olur. Sporların, toplumsal ilişkilerde birleştirici bir işlevi olması genellikle arzu edilir; ama uygulamada olumsuz sonuçlar istisna değildir. Sorunları doğrudan deneyimleyenlerin ve onlarla birlikte yaşayanların başında sporcuların kendileri gelir. Onları teknisyenler, organizatörler, yandaşlar, seyirciler ve sonunda da kamu izler.

Sporcular, becerilerinin gelişmesi, estetik ve teknik yeteneklerinin yetkinleşmesi, yarışma etkinliklerinde iynin, daha iynin ve en iynin başarılması gibi değerlerle motive edilirler. Her yaşam eyleminde olduğu gibi sporda da iyi-kötü, güzel-çirkin, uygun-uygunsuz gibi karşıt değerlendirmeler sık sık dile getirilir.

Toplumsal ilişkileri temelden yönlendirip şekillendiren ekonomik ilişkiler, ipso facto, spor etkinliklerinde belirleyici etmenlerdir. Tarihsel bakışla, insanlığın hemen hemen her döneminde çeşitli sportif hareketlere ve bunların sistemleştirilmiş, kurallaştırılmış oyun formlarına rastlarız. Hem eski hem modern olimpiik oyunlarda arzu edilmeyen hatta tiksinti uyandıran olaylar olmuştur. Bunlar, sporla oluşturulması amaçlanan erdemli karakterle bağdaşmayacak davranış biçimleridir.

Bu çalışmada, spor etiğinin sorunlarının bir çözümlemesine ve formülasyonuna girişilmektedir. Çözümleme altı başlıkta toplanabilir: doping öğelerinin üretimi ve uygulaması; şike ve aldatma; profesyonelliğın kötü kullanımı; yüksek performans için olumsuz tutku; ve meta fetişi olarak spor. Sporun amacı, adale ve akciğer ticaretiyle para birikimi olarak görülürse, sevinçli bir deneyim yada toplumsal bir hoşnutluk olmanın çok uzağına düşer.

Her somut ahlak dışı olayda aynı engel görülebilir. Bu, ekonomik etkinliğin yanlış kullanılan biçimidir. Bu kullanım, spor yapan bireyin özgür

seçmeyle katılma, bedensel ve zihinsel sağlıklı gelişme ve dürüst yarışma eylemlerini hiçe saymasına neden olur. Para etkeni bir araç olmaktan çıkıp amaç olursa, zalimce yarışma ve mutlaka kazanma bu amacın motivleri olur. Spor yapmak kendi başına bir değer olduğu halde, sporcu erkek ve kadın, sağlıkları pahasına rekor kırmak zorunluluğuyla karşı karşıya bırakılmakta ve kışkırtılmaktadırlar. Böyle olunca, tek amaç, en güçlü, en yüksek ve en hızlı olarak sivrilmek, hatta tapınılmak olur.

Sporda etik sorunlar, bir bütün olarak sosyo-ekonomik ve politik sorunların yansımalarıdır. Tüm dünyada ülkelerin politik dengelerini kaybetmiş durumda olmaları karşısında spor etkinliklerinin baskıcı öğelerden bağımsız yönlendirilmeleri olası değildir.

Gerek dünya çapında gerek yerel spor organizasyonları şu taleplerde bulunurlar: "olimpik ruh", "fair play" ve "dostluk ve barışın anahtarı olarak spor." Bu tür sloganlar yahut mottolar çoğu kez ahlaklılığa dudak hizmeti olarak kalırlar; ama aynı zamanda sporun uluslararası konsensus da artan toplumsal ve siyasal önemini ima ederler.

Sporda ahlak dışı davranışlar, ne kadar uzun gizlenseler de, farkmedilmeye mahkumdurlar; ama bu sürede zarar verirler: Hem spor yapan bireyi hem sporsever kamuyu bozarlar. Büyük ölçekli zarar ancak büyük ölçekli araçlarla giderilebilir yahut tedavi edilebilir. Sonuç olarak, gerçek sportif bireyin, bu beden ve ruh birliğinin üstlendiği misyon, yarışmayla işbirliği misyonu, iradenin etkisiyle, insanlığın nihayi birleşmesine katkıda bulunabilir.

Anahtar Sözcükler

1-Spor :İnsanın bedensel ve düşünsel yeteneklerini bir bütün olarak geliştirmek amacıyla gerek bireysel eğlenme, gerek yarışma tarzında yapılan eylemler toplamıdır.

2-Felsefe :İnsanın insanla ve doğayla ilişkisinde en genel soruları soran ve yanıt arayan bilgi çeşididir.

3-Etik: Değerlerin davranışları belirlemesini inceleyen felsefe disiplini.

4-Doping: Sporcunun, performans gücünü artırmak amacıyla doğal olmayan araç ve yöntemler kullanmasıdır.

Summary

Sport, which is primarily an educational activity, becomes a strong social factor when it is institutionalised. It is generally desired that sports should have an integrating function in social relations; but in practice negative results are not exceptional. Those who first and directly experience and live through the problems are sporting people. They are followed by technicians, organisers, fans, spectators, and finally the public.

Sportsmen and -women are motivated by values such as the development of their skills, the perfection of their aesthetical and technical abilities, and the achievement of the good, the better and the best in their competitive activities. As in every life-activity, opposite valuations like good-bad, beautiful-ugly, right-wrong, appropriate-inappropriate are often expressed in sports.

Economical relations which basically direct and form social relations are, ipso facto, determining factors in sport activities. Viewed historically, in almost every period of mankind, we meet various kinds of sport-like movements and their systematised, regulated forms for play. Both in ancient and modern Olympic games undesirable and even disgusting events occurred. These are behaviour cases irreconcilable with the character of virtue aimed to be formed by sport.

In this study an analysis of the problems of sport ethics is tried to be made and formulated in five topics: the production and application of doping elements, cheating and conceit, misuse of professionalism, negative ambition for high performance, and sport as a commodity fetish. When the end of the sport is seen as the accumulation of money by trading muscles and lungs, it falls far away from being a joyful experience or a social entertainment.

In every concrete immoral case the regular setback is observable. It is the wrongly handled form of economic activity which seduces the sporting individual to defy the virtues of participation with free choice, healthy development physically and mentally and righteous competition. Whenever the incentive for money becomes an end instead of a means, then excessive ambition, cruel competition and absolute victory become motives for this end. Whereas sporting is in itself a high value, the sportsman and -woman are confronted with and tempted by breaking records at the cost of one's health. The sole aim then becomes to be singled out and even to be worshipped as the strongest, the highest or the quickest.

The ethical problems in sports are reflections of socio-economic and political problems as a whole. In the politically disbalanced situation of the countries of the world, it is improbable to minister sport activities independent of oppressive elements.

Both world-wide and local sport organisations claim "The Olympic Spirit", "fair play" and "sport as a key to friendship and peace". Such slogans or mottos remain for the most part as lip-service to morality. But they also imply the increasing social and political importance of sport in international consensus.

Immoral behaviour in sport, no matter how long it may be disguised, is doomed to be detected. But meanwhile it causes damage: it spoils both the sporting individual and the sport-loving public. Large-scale damage can only be removed or cured by large-scale means. As a result, the mission which the truly sporting individual, this unity of body and mind, assigns to his or her self, the mission of co-operation by competition, may, by the impact of will, contribute to the final unity of mankind.

Keywords

1-Sports :The totality of activities effected as individual entertainment as well as competition with the aim of developing one's physical and intellectual abilities as a whole.

2-Philosophy : The kind of knowledge which puts forth and tries to answer the most general questions arising from man's relation to man and to nature.

3-Ethic --: The philosophical discipline which investigates the determination of behaviour by values.

4-Doping : The use of unnatural means and methods by the sportsman and -women with the aim of increasing performance strength.

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Spor ahlakını incelerken aslında incelediğimiz sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerimizdir. Spor ahlakında sorunu öncelikle yaşayan ve yaşatan sporcu, yönetici, antrenör ve taraftardır. Sporcunun önceden belirlenmiş kurallara uyup uymaması spor ahlakının normatif yönüdür. Ama daha önemlisi ve normatif spor ahlakını da içine alan olgu temel toplumsal değerlerin çiğnenmesidir. Bu olumsuz olgu sporla ilgili çoğunluk tarafından farkedilmeyebilir. İlişkileri sorgulayan bilinç, çiğnenen değeri çabuk farkederek Kendisini sporla gerçekleştirme deneyimi sporcuyu önceden düşünemeyebileceği sonuçlarla karşılaştırabilir. İlk başladığı anlarda spor yapmak iyi ve güzel yaşamak için bir anahtar olarak sunulur. Yaşın ilerlemesi, becerilerin gelişmesi, teknik ile verimin artması sporcuyu içinde spordan başka bir yaşamın olmadığı dünya ile sınırlar. Bu dünya ki, kuralları hep kazanmaya, hep zirveye kilitlenmiştir. Normal insan eylemi olarak, spor yapmak kaybedilmiş bir değerdir.

Belli bir programla çalışmalar ilerledikçe, spor yapan ve yaptıranda, beklentiler farklılaşır. Burada farklılaşan beklenti daha ileri bir spor bilincine ulaşmakla mümkün oluyor. Daha ileri bir spor bilinci ve kapasitesindeki kişi bunu değerlendirmek ve pazara sunmakla işe başlıyor. Spor yapanın etkinliğinin maddi bir değer oluşturması; izleyenden organize edene kadar geniş bir çerçevede değer farklılaşması oluşturuyor. Oyun, antrenman, yarışma, mücadele, dostluk, tanışma ve gezi olanakları arttıkça, zamanın büyük bir bölümü spor yapmakla dolar. İşte o an spor bir boş zaman etkinliği olmaktan çıkıp iş (meslek) olarak karşımıza çıkar. Spor meslek olarak örgütlendiğinde yeni değerler oluşturur. Yaşamda ve yaşam yoluyla gerçekleştirilen değerler genel ahlakın dünya, toplum ve insan görüşüne özünde uymaktadır. Sporda oluşan değerler, insanlık onurunun, kişisel hakların korunması, bireysel otonomi ve kişisel gelişim gibi temel değerlerin özel görünümüdür. Bunlara, hayat şartlarının iyileştirilmesi, sağlık, geçim

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Spor ahlakını incelerken aslında incelediğimiz sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerimizdir. Spor ahlakında sorunu öncelikle yaşayan ve yaşatan sporcu, yönetici, antrenör ve taraftardır. Sporcunun önceden belirlenmiş kurallara uyup uymaması spor ahlakının normatif yönüdür. Ama daha önemlisi ve normatif spor ahlakını da içine alan olgu temel toplumsal değerlerin çiğnenmesidir. Bu olumsuz olgu sporla ilgili çoğunluk tarafından farkedilmeyebilir. İlişkileri sorgulayan bilinç, çiğnenen değeri çabuk farkederek. Kendisini sporla gerçekleştirme deneyimi sporcuyu önceden düşünemeyebileceği sonuçlarla karşılaştırabilir. İlk başladığı anlarda spor yapmak iyi ve güzel yaşamak için bir anahtar olarak sunulur. Yaşın ilerlemesi, becerilerin gelişmesi, teknik ile verimin artması sporcuyu içinde spordan başka bir yaşamın olmadığı dünya ile sınırlar. Bu dünya ki, kuralları hep kazanmaya, hep zirveye kilitlenmiştir. Normal insan eylemi olarak, spor yapmak kaybedilmiş bir değerdir.

Belli bir programla çalışmalar ilerledikçe, spor yapan ve yaptıranda, beklentiler farklılaşır. Burada farklılaşan beklenti daha ileri bir spor bilincine ulaşmakla mümkün oluyor. Daha ileri bir spor bilinci ve kapasitesindeki kişi bunu değerlendirmek ve pazara sunmakla işe başlıyor. Spor yapanın etkinliğinin maddi bir değer oluşturması; izleyenden organize edene kadar geniş bir çerçevede değer farklılaşması oluşturuyor. Oyun, antrenman, yarışma, mücadele, dostluk, tanışma ve gezi olanakları arttıkça, zamanın büyük bir bölümü spor yapmakla dolar. İşte o an spor bir boş zaman etkinliği olmaktan çıkıp iş (meslek) olarak karşımıza çıkar. Spor meslek olarak örgütlendiğinde yeni değerler oluşturur. Yaşamda ve yaşam yoluyla gerçekleştirilen değerler genel ahlakın dünya, toplum ve insan görüşüne özünde uymaktadır. Sporda oluşan değerler, insanlık onurunun, kişisel hakların korunması, bireysel otonomi ve kişisel gelişim gibi temel değerlerin özel görünümüdür. Bunlara, hayat şartlarının iyileştirilmesi, sağlık, geçim

sağlama gibi pragmatik değerler eşlik eder. Bugün sporda savunulan hangi değerler yaşanan gerçeklikle bağdaşiyor? Bu sorgulamayı sporun içinde yer alanlar öncelikle yaparak spor ahlakının önünü açmak zorundadır.

Para kazanmanın toplumun hemen her kesiminde vazgeçilmez bir değer olduğu açıktır. Böyle bir süreçte fair play ve olimpizm idealleri sporcularca savunulup yaşama geçirilebilir mi? Sporu, toplumun aşınmış değerler dizgesinden etkilenmemiş bir yapıda korumak mümkün değildir. Spor yapmakla yola çıkıp meslek olarak sporu seçen bir kişinin, meslek ahlakı çerçevesinde sporu özümsemesi, sporun mentalitesine uygun tutum ve davranışları yaşama geçirilebilmesi, içinde yaşadığımız toplumsal süreçte oldukça güçtür. Bu güçlük, oyuncu iken sahip olduğu hakları yitiren meslek sporcusunda somutlanır. Performansı söz konusu olunca tüm yaşamı başkalarının denetim altına alınır. Bundan dolayı sporcu normal insanın yaşama haklarına sahip değildir. Oysa her insanın bir bioritmi vardır. Bu bioritm çizgisi doğrultusundan pek sapmaz. Çalışmalar ne kadar yoğunlaşırsa yoğunlaşsın, çevresel ve psikolojik faktörler ne kadar artarsa artsın, bioritmde önemli ve anlamlı bir değişme olmaz .

Spora yüklenilen misyon değişip, sporda değerler toplumda değişen değerlerle aynı doğrultuda gelişince spor ahlakının da sorunları artmaya devam eder. Bu doğrultuda her ne pahasına olursa olsun kazanmalıyım, kaybetmek her şeyin sonudur, mantığı yatmaktadır. Böylesi bir yaklaşım başarıya giden yolda her türlü çirkin girişimi (şike, doping, şiddet, vb.) olağan saymaktadır. Başarıyı engelleyen kişilere veya takımlara şiddet uygulamak sporda bugün hızla artan bir tutumdur. Bu artışı görmek ve somutlamak, bu çalışmanın amaçlarından birisidir .

Her geçen gün daha çok sayıda kişinin spor etkinliğinde bir araya geldiğini görüyoruz. Doğal ve doğal olmayan, açık ve kapalı spor alanlarında yaşanan bazen tek kişilik, bazen takım oyunları ile sunulan gösteri, estetik, teknik, ritmik, oyunsal süreç, değişik taktik içerikleri ile

geniş bir izleyici tarafından izlenir. Bu izleme, iletişimin kolaylığı ile evlere kadar canlı aktarılır. Bu izleme olanağını sunan medya kuruluşları, milyarlar ödeyerek sunduğu bu hizmeti kimden geri alır? Bu hizmeti oluşturan ana faktör olarak sporcular, spor ahlak ilkelerine uygun tutum içinde olmadıkları zaman, sonuçları toplumsal olaylara dönüştüren bir etkinlik içinde olduklarının bilincinde midirler?

Bu çalışmanın yapılmasındaki bir amaç da, gerek medyanın, gerekse yöneticilerin söyleminin aksine, sporun masum ve zararsız etkinlik olmadığının ortaya konmasıdır.

Spor ahlakının genel değerler dizgesindeki yerini belirlemenin tek tek olguları birleştiren felsefi boyutu göstereceği kanısındayım.

2.GENEL BİLGİLER

Spor ahlakı konusunda, ülkemizde yapılmış çalışmalar henüz bütünsel bir görünümde değildir. Daha çok spor hekimleri ve fizyologlarca dopingin etkilerini anlatan makaleler buldum. Almanya ve İngiltere'de verilmiş olan konferansların notları konunun bazı yönlerini aydınlatıyor. 1991 yılında, İstanbul'da Türk-Alman Kültür Derneği, T.M.O.K. ve İ.Ü. Felsefe Bölümünce düzenlenenen, "Spor Ahlakı ve Felsefesi " notları bu güne kadar yapılmış en derli toplu çalışmadır. Bu bilgiler ışığında, spor ahlakını tanımlayarak, tarihsel süreçte sporun nasıl kirletildiğini araştırmak gerekiyordu. İlkçağ Antik Oyunlarında spor sahtekarlıklarına tanık olunmuştu. Centilmenlik dışı davranışlar, ilkçağ insanlarında da görölmüştür. Antik Yunan'dan modern olimpiyatlara kadar taşınan spor, toplumsal değişimle beraber değişmiştir. Spor kuralları, oyunları, oynatanları, branşları çeşitlenmiştir. Bu çok branşlı spor, toplumsal yapılanmaya göre de sınıflanabilir. Bu, başka bir araştırma konusu olur.

Modern olimpiyatlarla oluşturulmak istenen, ırk, din ve dil ayrımına bakılmaksızın, bir araya gelmenin sporla gerçekteşmesidir.

Sporun tarihi, aynı zamanda insanlık tarihi konusunda da önemli izler taşır. Spor ahlakında yaşanan sorunları, tarihsel bir dönemde inceleyerek, ahlaksızlığın bir döneme ait olmadığını görüyoruz. İnsan ilişkilerinin olduğu her yerde, aynı zamanda spor ilişkisi de vardır. Sporun ekonomik bir işleyiş içinde bulunduğu yol, daha fazla kirlenmesine neden olmuştur.

Sporcular doping yaparak bedenlerini kirletiyorlar. Bedenleri sağlıksızlaşıp ölüme yaklaşırken, yalnızlığa mahkum oluyorlar. Doping kullanan sporcu, rakibine bir üstünlük sağlamış oluyor. Bu üstünlük ahlaki olmayan bir yolla sağlandığı, eşit koşullarda yarışılmadığı için elbette olumsuzlanır; ama salt olumsuzlama, sorunu çözmez.

Yöneticiler ve spor basını sık sık şikeden söz ediyor. Şike olayını yaşayan ve yaşatanlar, aracı olanlar spor dünyasının içindeki kişilerdir. Sonucu önceden belli olmadığı için ilginç olan spor etkinliğinin zevki kaçıyor.

Amatörce yapıldığı dönemlerde daha az sansasyona sahne olan spor bugün tamamen profesyonelleşmiştir. Mahallesinin takımında yer almak, il takımına çağrılmak, bir takıma ait olma gibi toplumsallaşmaya uygun değerler yerini en çok para veren kulüpte oynamaya terk etti. Geçmiş dönemin amatör ruhlu sporcusunu içinde yaşadığımız atmosferde aramak, bulmak, yetiştirmek gerekecektir.

Performans sporları olarak anılan tüm sporlar insan bedenini yıkmaktadır. Bedeni yıkıma uğrayan bir sporcu nasıl sağlıklı olabilir ve topluma katkısı nasıl olur ?

Spora olan özel ilginin, ticari boyutunun çok fazla büyümesi ile yakın ilişkisi vardır. Spor ve ticari ilişkiler içiçe geçince spor ahlakı olumsuzluklar yaşamaya başladı. Bu olumsuzluklar ülkeden ülkeye değişebileceği gibi, ülke içinde de bölgeden bölgeye de değişebilmektedir. Değişmeyen tek şey ise sporda ahlaksızlıkların yapılış gerekçesi araç değer olan parayı, amaç saymaktır.

3.GEREÇ VE YÖNTEM

Spor ahlakı ÷lkemizde ve yurtdışında çok yeni bir araştırma alanıdır. Spor felsefesi altında yapılmış benzer çalışmalar yok denecek kadar azdır. Biz bu çalışmada olguları betimlemeye ve bazı yargılara varmayı denedik.

4. BULGULAR

Bu çalışmada spor ahlakının normatif yönü ile olgusal (fenomenal) yönü incelenmiştir. Yalnız, normatif bir spor ahlak felsefesi ile yetinilemeyeceği somut olgulardan kalkarak ilkelere varmanın gerektiği vurgulanmıştır.

5. AHLAK FELSEFESİNİN PROBLEM ALANI

Felsefenin en eski disiplinlerinden biri olan ahlak felsefesi, " etik " , "pratik felsefe" adlarıyla da bilinir. Sorun alanı, insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkan ve onları güden, belirleyen, uzlaştıran değerlerin alanıdır. Bunların incelenmesi, sınıflandırılması ve olgularla birlikte çözümlenmesi felsefi uğraşın bir amacıdır.

Ethik, Grekçe Ethos kelimesinden gelir ve kaynak anlamı "yuva" dır.Bu anlam, tarihsel süreçte kaybolmamıştır, çünkü özsel bir belirlemedir, değerleri anlamanın sine qua non (onsuz olunamaz) koşuludur. İnsanların dayanışması, ilişkilerin düzenlenmesi, değerlerin yapıcı, geliştirici yönde belirlemesiyle olur. Tersi durumlar da değerler tarafından oluşturulur, ama bu kez yok edici değerler tarafından. Değerler her zaman çift yönlüdür ve insanın seçme özgürlüğünü sağlayan da bu karşıtlıktır.

Olumlu değerlerin insanları birleştirici işlevi ethos' u, yuvayı oluşturur. Yuvanın mekanı aileden başlar, insanlık ailesine doğru genişler. Bu bilinç genişlemesine karşı daraltıcı ethos'lar da olabilir, ama bunlar aldatıcı birliklerdir, pseudo-ethos'lardır. Sahte duygu birlikleri, genel olarak insanın yaşamını ilerletici olamayacaklarından ancak bir süre tutunabilirler, ama kısa süre de olsa ağır yıkımlara neden olurlar.

Ahlak felsefesinin, hangi zamanda ve yerde olursa olsunlar, bütün insanları içine alan insanlık (humanitas) kavramı felsefi düşüncenin

başlangıçlarında Doğu'da da Batı'da da yoktu, çünkü köleci toplum yapısı insanlar arasında kesin egemenlik ayırımına dayandığından, "insan" kavramı yöresel ve klan, kabile-merkezci, kuşatıcı insanlık kavramı, toplumsal bilince yerleşemiyordu. Kabilelerden oluşan o zamanki "uygar" devletler de aynı düşünsel yapıyı taşıyorlardı. Gene de hem Doğu'da hem Batı'da bu bağlayıcı toplumsal koşulları aşmaya çalışan düşünürler çıkmıştır. Çin'de Lao-tsu, Mo-di, Konfüçyus, Hint'de Buddha, Grek dünyasında Demokritos, aynı çağın (MÖ IV-VI yüzyıllar) insanlarıdır ve bu uğurda iz bırakmışlardır. Grek felsefesinin olgun döneminde, aristokrasinin içinden çıkmış olmalarına karşın, Platon ve Aristoteles' in bu zihinsel zinciri kırma çabaları vardır. Ama bu-dünyacı tutumuyla bedeni, hazları, duyum ve duyguları zihinsel işlemlerden hiç de aşağı bir yerde görmeyen Epikuros ayrı bir yer tutar. Ruh-beden ikiliğinin yapaylığını ilk gösteren olması bakımından Epikuros, hem insan varlığının bütünlüğünden hareket eden bir ahlak felsefesinin, hem de bedenin olumlanması bakımından spor felsefesinin antik çağdaki öncüsü sayılabilir.

5.1 Ahlak Felsefesinin Tarihsel Dönemleri

Felsefe tarihini, felsefi kurguların, sistemlerin tarihi olarak değil de, sorunlar tarihi olarak anlarsak üç aşamadan söz edebiliriz: 1. Greklerin mutluluk ahlakı, 2. Kant'ın iyi niyet (iyi isteme) temelli ödev ahlakı (insanlık ödevi) ; 3. Yüzyılımızın içerikli değer ahlakı (Max Scheler ve N.Hartmann'ın izlediği). Bu dönemlerin ayrıntısına girmek, konumuzun dışına çıkmak olur. Başlıca savları belirtmekle yetineceğiz, çünkü spor felsefesi, felsefenin bir dalıysa, spor ahlakı da ahlak felsefesinin bir dalıdır; ve başlıca felsefi görüşler bilinmeden bir hesaplaşmaya ve hesaplaşma sonucu sav ortaya koymaya girilemez. (Üç dönemin daha ayrıntılı bilgisi için bakınız:T.Mengüşoğlu, Felsefeye Giriş)

Ethik tarihinin birinci dönemi Klasik Grek Felsefesinin mutluluğu amaç edinen ahlak anlayışlarıdır (eudaimonist etik). Mutluluğa erme yolları

birbirinden farklı, hatta ters gösterilse de amaç değişmiyordu. Akıllı, ölçülü, disiplinli yaşama öğretileri de, duyum ve duyguları öne çıkaran, haz ve zevklerin hakkını vermeye çalışan öğretiler de mutlu olma hedefinden şaşmıyorlardı. İkinci önemli husus, bireysel mutluluğun kendi başına ölçü olamayacağı, toplumun mutluluğunu sağladığı ölçüde değerli sayılabileceği idi. Grek'ler ethos' u "polis" (kent, site devleti) için düşünürlerdi. Olimpiyat ethos'u, topluluklar arası (bugün uluslararası) dostluk ve tanışmanın pek önemli bir ögesi idi. Onlar için yalnız güzelliğin değil, ahlaklılığın da barınağıydı. Şair Pindaros'un olimpiyat kahramanlarına (Heros) yazdığı kasidelerde güzellik ve iyilik birleşiktir. Daha sonra bu anlayış felsefede, kalokagathia (güzel-iyi) tek terimiyle dile getirilmiştir. Beden ve hareketi ayrı bir değer, spor bir erdem olarak ele alınmıştır. Bedeni, ruhu tutsak ettiği için küçümseyen Platon bile, ruh-beden ikilemine takılmadığı yerlerde spora müzik ve matematik kadar önem verir. (13)

İkinci dönem Immanuel Kant'ın (1724-1804), ahlaklılığı "iyi niyet" ile temellendirmesiyle başlar. Elbette iyi niyetli davranışlar insan var oldukça vardı ve bir teorik buluşun sonucu değil yaşanan olaylardı. Fakat dinlerde de yer yer öne çıkarılmakla beraber sonucu zararlı olsa bile değerinden hiçbir şey kaybetmiyeceği dile getirilmemişti. Kant bunu açıkça söyler: "Dünyada, dünyanın dışında bile, iyi bir istemeden başka kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez... İyi isteme, etkilerinden ve başardıklarından değil, konan herhangi bir amaca ulaşmaya uygunluğundan da değil, yalnızca isteme olarak, yani kendi başına iyidir" (18)

Bu kendi başınalık, bilinip bilinmemeye karşı ilgisizdir. Kötü niyet için de böyledir; yani kötü niyetli bir eylem amacına ulaşsa ve eylemi kimin yaptığını yapandan başkası bilmeseydi ve bilemese, bilinmez olarak kalacaktır. Bundan bizim çıkaracağımız sonuç, niyetin ne bu dünyada ne başka dünyada, ne insanlar ne de bir Tanrı tarafından bilinmeyecek olmasıdır. İlk bakışta pek yıkıcı görünen bu sonuç insana büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Kant bu sorumluluğu, "kategorik buyruk" dediği, ama insanın insana içten bağlılığı ve vicdanının buyruğu olarak anlaşılması gereken cümlelerle dile getirmiştir. En güçlü anlatımı şöyledir: "Eyleminin

maksimi (kuralı) sanki senin iradenle genel bir doğa yasası olacakmış gibi eylemde bulun." (18) Kuralın çerçevesi budur ve sonuç onu değişikliğe uğratmaz, pekiştirir. Bir özgürlük savaşçısı kuralı "kimseyi sömürmeyecek şekilde hareket et ", bir bilim kişisi, "bilimi, kimseye zarar vermeyecek şekilde uygula" diyerek dile getirir. Bir sporcu da "kimseyi aldatmayacak şekilde yarış" kuralını bir içten bağlanma olarak dile getirebilir. Dürüst oyun (fair play) gerçekleşince, hiç kimsenin amacı başkası ile çelişmez.

Kant'ın ahlak felsefesinde açtığı çığır, sonraki faydacı sonuca önem veren ahlak felsefeleri tarafından gölgelenemedi. Üçüncü dönem, onun görüşünü şu yöne çevirdi: Değeri, aklın ödev buyruğundan değil, insan varlığının bütününe göz önünde tutarak ve duyguları da katarak eylemden elde etmek. Bu tutum, araç ve amaç değerlerin daha açık kılınmasına yol açtı. Amaçlı eyleyen bir varlık olarak insanın, doğal nedenselliği kıran ve ötesine geçen özverisi, somut çözümlenme gerektiriyordu. Bizce bu görüş, Kant'inkine aykırı değildir, sadece eylemden değere doğru gitmesiyle, bütün yaptırımcı tutumlara son vermesiyle önemlidir. Biz de çalışmamızda bu tutumu benimsedik. Yazıda "yapılmalı", "olmamalı" gibi gerekli sözçükleri geçtiğinde bunlar yaptırım olarak anlaşılmamalıdır. Fair play bile, bir kural bir norm olarak öne sürüldüğünde, baskıcı olur ve "fair" olmaz. Bunu daha açık kılmak için, değerlerin bilincimize olması gerek - olmaması gerek ayrımıyla nasıl çıktıkları üzerinde kısaca durmak istiyorum.

5.2. Değerler ve Olması Gerek Bilinci

Varolan ilişkiler, değerlerin realitesini; varolması gereken, hayata geçirilmesi istenen ilişkiler de değerlerin idealitesini gösterir. Ahlak felsefesine "pratik felsefe" denmesinin nedeni, eylemle doğrudan bağıntılı olması ve değerlerin "eylemlerin" sırtında taşındığını göstermesidir. Gerçi bu ifade oldukça yenidir, ama ahlak tarihine baktığımızda, kuralcı öğretilerin bile, salt mantıksal türemeler olmadıkları, kuralı eyleme yayma çabaları göze çarpar.

Ethiğin başlıca kavram çifti iyi-kötü karşıtlığıdır. Konulmuş ahlaklar (konulmuş, gerçeklikteki, pozitif), iyiyi öğütler, kötünden sakınılmasını isterler. "İyinin ve kötünün kendisi nedir ?" sorusu, konulmuş ahlakları (din ahlakı, toplum ahlakı) ilgilendirmez, çünkü sorunun yanıtını bildiklerini sanırlar. Bu soruyu felsefe sorar ve karşıtlığın insan varlığındaki temeline inmeye çalışır. Kötü de iyi de birer değerdir ve eylemi yönlendirirler. İnsanların hangi koşullarda değişken davranışta bulundukları sorusu, sosyoloji, antropoloji, psikoloji vb. için birincil önemde bir sorudur; felsefe için ise önemi ikincildir, çünkü felsefi soru davranışların değişkenliğinin ve çeşitliliğinin ardında, biçimi ne olursa olsun özü, ayrı değerler arar. Bunlar olumluysa 'olması gerek' kavrayışı ile bilince çıkarılır ve hiçbir örnek anlamın mutlaklığını göreceli kılamaz. Bu nedenle, a priori, yani kesin ve genelgeçerlidir.

6. SPOR AHLAKININ AHLAK FELSEFESİNDEKİ YERİ

Göreceli özerk bir spor ahlakı sadece bağımsız bir konu alanı üzerinde çalışmakla olanaklıdır. Spor ahlakının nesnesi, çalışma sahası basitçe şöyle formüle edilebilir: Spor ahlak felsefesi ahlaksal spor uygulamalarının bir kuramıdır. Bundan dolayıdır ki temel olarak sporun bütün kültürel hayat içerisindeki konumu araştırılır. Spor faaliyetlerinin ahlaksal itici güce sahip insancıl bir uygulama olduğuna ve sportif davranışın ahlaksal eylemler bakımından kendine uygunluğu doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğinin ciddiyetine dikkat çekilir. Spor ahlak felsefesinin büsbütün değil de sadece göreceli özerk olması, bir yandan genel ahlak (ahlak felsefesi) olmaksızın olamayacağı, öte yandan da temel oluşturmalarına rağmen şu veya bu biçimde ahlaksal spor uygulamaları araştırmalarını hedefleyen diğer bilimlerin yargılarını işlemesinden kaynaklanıyor. Spor ahlakı kaçınılmaz bir biçimde varolma hakkını zedelemekten felsefi ve tekil bilimsel araştırmalara bağımlıdır.

Geleneksel spor ahlakı neredeyse sadece sporcunun yarışma ahlakını kendi nesnesi olarak çağdaşlaştırırken, bu sportif ahlak değiştirilmiş spor senaryosu sayesinde az zamanda gelişme göstermiştir. Spor faaliyetlerinin çok yönlü ve daha renkli hale gelmesi yeni spor modelleri ile öne çıkmıştır. Bu olay spor ahlakı için önemli sonuçlar doğurabilir, çünkü bu yeni bedenselliğin çok yönlülüğü içinde ayrıca spor ahlakının yeni biçim farklılıkları bulunabilir.

Eski spor ahlakının konusu, aslında tekil bir spor ahlakıydı. Yenisinin konusu için ise çoğuldan başka bir terim kullanılamaz. Bu arada spor ahlakının konusu kendini geliştirdi ve çok yönlü olarak değiştirdi. Oyun ve spora bağlı sağlık ahlakı ya da fizik kondüsyon ahlakı gibi, eğlence ahlakı, çevre ahlakı ve spor ahlakının çoğulculuğunu kanıtlıyor. Bugün spor ahlakında, son bir ipucuyla da güçlendirilebilecek olan sorun yoğunluğunun ne ölçüde ve türde rahatsızlıklar verdiği adeta hissettiriliyor.

Spor ahlakı ekonomi, bilim, sosyal ahlak ve daha bir çok diğer belli başlı özel ahlaklar ile ilişki içerisinde. Konu bakımından Antik dönemden beri cinsel ahlak, diyet ahlakı ile bir birlikteliğe inandırılmıştır. Aristoteles kendi siyasetinde daha önce Platon'un yaptığı gibi ahlaksal yasaları atletik cimnastik için ortaya koyuyor, bunları da cinsel ahlak ve diyet ahlakı emirleriyle bağdaştırıyor. Töre biçimlerinin ve töresel davranışlarını değişmesine rağmen cinsel, cimnastik ve sağlık ahlakının oluşturduğu üçlü, bugüne kadar inatla dayanmıştır.

Bu ahlak bağıntılarının, diğer ahlak alanları ile ciddi bir biçimde sınırlandırılması insancıl bedenselliğin vurgulanmasından kaynaklanıyor .

Spor yapan birey için iyi ve kötü nedir? Güzel ve çirkin estetik bir süreç olarak sporda nasıl değerlendirilir? Spor sağlık ve mutluluk yollarını birey ve toplum için açarken içinde hangi değerleri barındırır? Spor ahlakı üzerine bu ve benzeri soruları tartışarak sporun toplum bilimlerinde az bilinen felsefi yönlerini açığa çıkarmayı hedefliyoruz.

Spor ilişkilerinde hedeflenen yaşam ilişkilerini olumsuzlayan ahlak dışı davranışlar ilkçağlardan günümüze kadar taşınmıştır. Ne var ki, sporun meslek olarak örgütlenmeye başladığı andan itibaren "sporcuya" ün kazandıran, parlak zaferlerle gündemde tutulmasını sağlayan, adını ölümsüzleştiren bir yapısı vardır. Hangi anlayışla sporcunun adı ölümsüzleştirilmeye çalışılır?

Tarihin değişik evrelerinde değişik spor dallarında çok sayıda sporcu, yaptığı spor ile özdeşleşerek adını spor tarihinin sayfalarına yazdırmıştır. Tarih, spor kahramanları ile doludur. Sporculara bu misyonu kim ve niçin yüklemiştir? Yüklenen misyonun içeriği uzun ve soluklu bir araştırma konusudur. Kitlelerin belleğinde yer tutan bu kişilerin sportif karakteri, galibiyeti, yenilgisi ve adeta tüm yaşamları bir gösterebilir.

Böylesi kitlelerin ilgi odağı olan sporcular üstün başarıya dayalı spor dünyasında ne kadar gündemde kalabilirler? Son 20 yıldır bilimsel gelişmelerle yönlendirilen, bedeni üzerinde söz söyleme hakkını yitirmiş, anlık başarı için geleceğini karartan, kazanmaya programlanmış zavallı sporcu, organizmasını antrenör denetimi ile zinde ve performans durumunda tutmak zorundadır. Bu zorluğu aşmak eşit koşullarda mücadeleyi bozsa da mümkündür. Burada söz konusu olan kimyasal maddeler ve dopingtir. Eczacılıkta ulaşılan düzey, sporcuları her durumda nasıl daha yüksek performans durumuna getirir ve bunu koruyabiliriz, sorusuna yanıt aramaya yöneliktir. Bilimin insan bedeninin pekçok sırrını çözdüğü günümüzde Hipokrat yemini etmiş bazı doktorlar da gerek tıbbi etik, gerekse olimpik ideali çiğneyerek spor ahlakı ile kirlenen ve tüketilen nice yaşamlara imza atıyorlar. Bu yaşamlara örnekler daha sonra sunulacaktır.

Kulüp yöneticileri, performanslarının zirvesindeki sporcuları kendi kulüplerinde yarıştırmak için akıl almaz paralarla transfer ederler. Sporu kendisi dışında birileri için yapmak durumuna düşen sporcu dilini, sosyal ve

siyasal yaşamını bilmediği ülkelere de transfer olabilir. Kulüp yöneticileri ve menajerler için sporcular alınıp satılan birer meta durumundadır. Başarılı olan pirim yapar, başarısız olan kovulur. Para, performans sporlarının ahlakını bozan önemli etkenlerden birisidir. Sporcu, parayı her zaman emeğinin karşılığı olarak almaz. Bazen teşvik primi bazen de doping etkisi amacı ile verilir. Sporcu gerçek yetilerini ortaya koymamak için de para alabilir. Bu sağlanan çıkarla sporun önceden sonucu belli olmayan sonucu bazı özel kişilere çıkar sağlayacak şekilde değiştirilir. Spor ve ahlak kavramları, insanda somutlanan kavramlardır.

İnsanın bir eylem alanı, yaşamın belirli bir kategorisi olarak spor ister felsefi, ister toplumbilimsel ve isterse eylem psikolojisi yaklaşımları ile tanımlansın, onun kendine özgü bir bedensel hareket biçimi olduğu, oynama ve oynaşma içgüdülerinden kaynaklandığı, insana özgü bir performans ve yarışmaya yönelik bir eylem biçimi olduğu tartışılmaz. (23)

Bu araştırmada performans ve yarışma içinde sporcunun spor yapma adına, spora katılma adına, sporu nasıl kirlettiği ve işlevinden uzaklaştırdığı, eleştirel bir yaklaşımla tartışılacaktır.

Spordan bir kurum olarak söz edilince bu olgunun diğer üst yapı kurumları ile ilişkisi kaçınılmazdır. Din, hukuk, siyaset, ahlak, felsefe, sanat gibi. Spor etkinliğinin kendine özgü oluşturulmuş kuralları vardır. Bu kurallar, değişik kurullarca denetlenir ve gerektiği durumlarda kurallara uymayanlara yönelik yaptırımlar gündeme getirmek, yine bu kurulların görevidir.

Spor etkinliği, günümüzde örgütlü-örgütsüz her yaş grubundan kişilerin çok değişik spor ortamlarına katılımları ile gerçekleşen bir sosyal olgudur. Bilim ve teknikteki gelişmeler ışığında zorunlu çalışma saatleri azalan emekçi kesimler, piramidin ortasında yer alırken artan nüfus ile ikili öğretime zorunlu yöneliş içinde olan öğrenci gençlik, spor piramidinin tabanını oluşturur. Piramidin tepesini ise, ulusal takımlar düzeyinde spor

yapan, sporu meslek olarak seçenlerin oluşturduğu görülür. Bu geniş yelpazedeki insanları spor yaparken bekleyen ahlaki değerler nelerdir?

Sporcunun erken yaşlarda günde 2-4 saat süren antrenmanları çocukluk, ergenlik ve gençlik dönemlerine katkıları ahlaki bir sorundur. Çocuk oyunla büyür gerçeği, çocuk antrenmanla büyür savına dönüştürülmüştür.

Doping kullanımı arttıkça sporda eşitlikten dürüstlükten söz edilemez. Kullanımı, engellenmediği sürece, insan hayatına mal olan doping, sporda önemli bir ahlaki sorundur.

En geniş kitlelere amatörcce spor yapma alışkanlığı yerleştirmeden, profesyonellerin milyarlar kazanması ve değerli olanın kazanılan para olması, sağlık için en geniş kitlelerin ekonomik sağlık edinme aracı olan spora farklı yaklaşımlarını getirmiştir. Bu anlayış, spor ahlakınca sorgulanmalıdır.

Şike söylentileri, sporun üzerinde kara bulut gibi dolaştığı sürece spor, ahlak açısından irdelenmelidir.

7. SPOR AHLAKI BİLİNCİNİN TARİHSEL BAŞLANGIÇLARI

Çağlar boyunca insanlık, yaşama koşullarını düzelterip geliştirdikçe hareket biçimleri de doğal olarak değişikliğe uğramıştır. İnsan, yakın çevresinden başlayarak dünyaya açılırcasına nesnelerle ilişki kuran ve bu ilişkilerden şimdisi ve geleceği için sonuçlar çıkarabilen bir yapıdadır. Spor, insanın bilme eyleminin bir yönüdür. Örgütlenmesi ise Antik çağda başlar.

Antik olimpiyat oyunlarını M.Ö. 776 yılında ilk olarak düzenleyenler, Helenler, eski Yunanlılardır. İlk sportif yarışma olarak 192 metre ile sınırlı olan stadyum koşusu daha çok dini törenler biçiminde kutlanırdı. Süreç içinde araba yarışları, sıçrama, koşma, disk atma, cirit atma ve güreş oyunları yarışma kapsamına alındı. M.Ö. 520 yılında yapılan 65'inci oyunlarda da silahlı ve tam teçhizatlı atletlerin yarışmaları programa ilave

edilmiştir. Yüzme, halter ve kanlı bir şekilde yapılan paneratum gibi yarışmalar oyunlar içinde zamanla yer almışlardır . (26)

Olimpiyatlara artan ilgi, programların sürekli çeşitlenmesi ile yeni bir boyutta sürekli artmıştır. Belli bir dönem sonra siteler yarışmacılarının mutlak birinci gelmelerini sağlamak için maddiyatı bir teşvik unsuru olarak kullanmaya ve miktarını artırmaya başlamışlar. Şampiyon olan sporcuya sitelerin yapmış olduğu büyük törenler ve değişik maddi ödüller verilmesi bozulmaya yol açmıştır. Maddi değerlerle ödüllendirilen sporcular manevi değeri olan kutsal çelenk için yarışmak yerine, kendilerine verilecek büyük ödüller için yarışmalarda yer almaya başlarlar. "Oyunlar için yurdun her tarafından pekçok sporcu ve seyirci seyahat eder. En küçük bir zarar görmelerinin bedelini olayın meydana geldiği bölgenin sorumluları öderdi ."

(3) Oyunların ilk yıllarında oyunlara katılmak için Yunanlı olmak gerekiyordu. "M.S.146 yılında Romalıların Yunanistanı işgaliyle beraber olimpiyatlara katılmaları, oyunların bozulmasında önemli etken olmuştur. Roma imparatoru Neron, olimpiyat oyunlarında yarışmadan kendisinin şampiyon ilan edilmesini istemiş ancak Yunanlıların sert tepkisi yüzünden bu isteği yerine getirilmemiştir. Bunun üzerine Neron, beşbin kişilik korumasıyla beraber olimpiyatlara gitmiş ve oyunlara atlı araba dalında katılmıştır. Yarışmayı sürekli önde götüren Neron, bir dönemeci dönerken arabası devrilmiş, ancak diğer yarışmacılar, onun arabasını düzeltilip yarışa yeniden başlayana kadar beklemişler ve bu durumda yarışı Neron birinci bitirmiştir .(19)

Romalıların spor oyunları yerine gladyatör oyunları gibi kanlı mücadeleleri seçmeleri olimpiyatların M.S. 394 yılında dinsizlik ve putperestlik gerekçesiyle kapatılmasına yol açmıştır. Antik olimpiyatların 1500 yıl kadar sonrasında Baron Pierre De Coubertin'in girişimleriyle olimpiyatlar yeniden yaşama geçirilmiştir. Cobertin, dünya gençliğinin savaş alanlarında değil spor alanlarında karşılaştırılması fikri ile uluslararası

barışın kalıcı olarak sağlanması için olimpiyatların modernize edilerek yenilenmesi fikrini ortaya atmıştır. 23 haziran 1894'de Fransa, Avrupa ve Amerika'dan 2000 delege, bir Uluslararası Olimpiyat Komitesi (UOK) kurarak olimpiyat oyunlarının 1896'dan itibaren yeniden yapılmasına karar verdiler.(29)

Olimpiyat oyunlarının her türlü politikadan, maddi çıkardan uzak kalarak tamamen amatörlük ruhu içinde yapılması amaçlandı. Ancak zamanla, Antik oyunlarda görülen ve oyunların kapatılmasına kadar varan politik ve maddi oyunların benzerleri modern olimpiyat oyunlarına girdi. Bu olumsuzluklar karşısında Cubertin, "olimpiyatlar alkış toplanacak, gazetelere geçecek ve şöhret olunacak bir yer değil, kuvvet, sıhhat kazanmak ile millete faydası dokunan bir fikir adamı olmak için ortaya atılmış bir doktrin olduğunu, oyunlara para karıştırıldığını, politikacıların da bu gibi olayları körüklediğini, sahte amatörlerin türediğini belirtti. "(24)

Kazanmak değil, katılmak önemlidir söylemiyle oyunların esas amacının biraraya gelmek olduğu ileri sürülmüştür. Din, dil ve ırk ayrımı olmaksızın barış ve dostluk içinde siyasi ve ekonomik baskılardan uzak olarak oyunlara katılmak amaçlanırdı.

Modern olimpiyatların ilki Atina'da yapıldı. İlk olimpiyat oyunlarında Maraton koşarak birinci gelen Yunanlı Spiros Luis'e Yunanlılar günlerce törenler düzenlemiş ve ulusal kahraman haline getirdikleri sporcuya ömür boyu yetecek gelir sağlayan emlak vermişlerdir.

Dünyanın en eski ve en büyük organizasyonu olarak olimpiyatlar, spor ahlakının sınandığı alanlar olması gerekirken ahlaksızlığın boy gösterdiği alanlar olmuştur. Bilim ve teknikteki gelişmeler de, sporda sahtekarlık, hile ve ahlaksızlıklara konu olmuştur. Çağdaş yaşam içinde daha fazla önem kazanan sporun ilk yapılış günlerinden, günümüze kadar görüntüsünde ahlaksızlıklar azımsanmayacak boyuttadır. İnsan onuru için onulmayacak

yaralar açmadan spordaki ahlaksızlıkların yeniden değerlendirilip, çözümlenmesi gerekmektedir.

7.1. İlkçağ Olimpiyat Oyunları ve Yaşanmış Ahlaksızlıklar

Bugün içinde yaşadığımız, sahip çıkmamız gereken, hızla kirlenen bir dünya ile karşı karşıyayız. İyiye ve güzele ulaşmada, Grek uygarlığının beden kültürüne verdiği önemin, değerler dizgesinin, dönemin filozoflarının yaklaşımlarını irdelemeden olgun bir kavrayışa ulaşmak güçtür. Bu nedenle, konuya ışık tutan birkaç görüşü belirtmek gerek.

Aristoteles'e göre Cimnastik, , "hangi hareketlerin vücuda yararlı olduğunu, tabiatın insan vücuduna ölçülü olarak bağışladığı niteliklere göre bunların hangilerinin iyi ve uygun düşeceğini araştırma bilimidir." (3)

Cimnastik hakkında Platon'un görüşü : "Her canlı varlık, içgüdüğü ile daima sıçramak, zıplamak ister. Bunun kendine göre bir ritmi vardır. Bundan da dans ve müzik doğar. Genç yaratıklar vücutları ve sesleriyle uslu duramazlar, düzensiz bir şekilde sıçrayıp gürültü ederler. Fakat insanlar, adına ritm denilen ve seste olduğu gibi alçak ve yüksek perdelerin uyuşumu ile bir ahenge sahiptirler".(3)

Sokrates'e göre ise Cimnastik , "vücuda güzellik ve güç kazandırmak üzere yerine getirilmesi gereken ahlaki bir ödevdir. Bunun sorgulanması en büyük ayıptır." (3)

Her üç filozofun üzerinde durduğu cimnastiğin hedefidir. Cimnastik, bedeni, düşünceyi ve ahlakı geliştirmede vazgeçilmez bir eğitim anlayışıdır. Grekler bu eğitim idealini "Kalokagathia" kavramı ile açıklamışlardır. Kalokagathia, vücudun yetişmesi ve ruhun gelişmesi ile bağıntılı olarak güzellik ve iyilik durumunu anlatır. Grek uygarlığının hemen bütün devirlerinde vucut kültürünün üstün değeri toplumun bütün aydınlarında, bir bilinç konusu olmuş, devlet adamı, filozofu ve din adamıyla her sorumlu bu alanda üzerine düşeni yapmıştır. Bunun sonucu olarak da

Greklerin iyi bir vatandaş olmada cimnastiğe verdikleri önem, yurtlarına karşı yapılan saldırılara karşı koymada görevlerini başarı ile yapmalarına yol açmıştır.

Solon'un beden eğitime verdiği değer ve önem, beden eğitimi konusunda devlet adamı ve filozof tavrını ortaya koyması bakımından önemlidir. "Beden alıştırma larını, gençliğe yalnız yarışmaların hatırı için tavsiye etmiyoruz. Onları sadece yarışmalara katılsınlar diye bu işe zorlamıyoruz. Gençler bu çalışmaların sonunda kendileri ve vatanları için büyük değer taşıyan erdemler kazanıyor. Yaptıkları iş, bütün iyi vatandaşların uğrunda uğraştıkları bir ortak dava ile ilgilidir. Gençler görünüşte çamdan meşeden, zeytin veya defne dalından, yapılan fakat anlamında insanların bütün mutluluğunu taşıyan çelenkler uğruna yarışıyorlar. Ben bu mutlulukla ferdin ve toplumun ortak özgürlüğünü, refahını, güvenini, şan ve şerefini bir kelime ile tanrılarından dileyebileceğimiz en güzel şeyleri kast ediyorum. İşte bütün bu güzel şeyler, uğrunda mücadele edilen çelenklerin örgülerinde saklıdır. Büyük yarışma bayramları bunlara ulaşmaya olanak sağlar. Cimnastik alıştırma ları ve yarışmalar vatandaşları bu amaca götürmek için düşünülmüştür. Onların ödülleri de aynı düşüncenin ürünüdür. Yarışmalar, büyük ve ortak toplum davalarımızın, uğraşılarımızın küçük bir örneği, çelenklerde uğrunda mücadele edilen büyük manevi değerlerin küçük birer sembolleridir." (3) Atinalı Solon, Olimpia oyunlarında başarılı olanlar için para ödülleri koymakla (500 Drahmiyi geçmeyen) erdemler kazanmak için yapılan işten para kazanma yolunu da açmış oldu. Bu yol, Grek cimnastiğinin içeriğinin bozulması ve meslek sporculuğunun ortaya çıkmasında başlangıç olmuştur .

Hellen cimnastiği, yarışma ve şenliklerle özgür yurttaşların yeteneklerinin boy ölçüştüğü, katılanların büyük onurla anıldığı oluşumlara neden olmuştu. Ancak onurların en büyüğü olan olimpiyatlara katılma üç önemli şarta bağlanmıştı:

- Özgür olmak ve köken olarak Hellen olmak,
- Evli bir çiftten doğmuş olmak ,
- İyi ve onurlu vatandaşlık hakkına sahip olmak.

Bu şartları taşıyan bireyler bir aylık hazırlık kamplarına alınarak başarısızlar elenir, başarılı olanlar, kutsal oyunlara alınır. Oyunlar vücut kültürünü olduğu kadar Grek düşün hayatındaki gelişmeleri yansıtan bir yaşantı olarak devam etmiştir.

Eski Yunan uygarlıklarında yaşanan ahlaki olmayan olayları örnekleyerek günümüz ahlaksızlıkları ile karşılaştıralım: "Atina'lı Kalipso adlı bir atlet, pentatlonda (beşli yarış) kendisine rakip olabilecek sporcuları parayla satın almıştır. M.Ö.322'de yapılan oyunlarda bir yarışçı kendisine yenilmesi için rakibine 300 Drahmi vermiş, bunu da yarışlardan sonra nasıl olsa kazandım diyerek söylemekten kaçınmamıştır. Siteler arası rekabetin yoğun olduğu İ.Ö 4 yüzyıldan bir örnek: Sykion ve Kleora şehirleri halkı Telekias adlı bir genci kendilerine ait olduğunu ileri sürerek paylaşmamak için dipdiri parçalamışlardır.(16) Ün yapmış ve sivrilmiş atletleri kendi adlarına yarıştırmak için onları kendi kütüklerine yazdırmanın olanaklarını sağlamışlar, bir başarı halinde de kendileriyle övünmekten çekinmemişlerdir

Yüzyıllar sonra benzer bir olay, Naim Süleymanoğlu, Halil Mutlu halter, Mirsad Türkcan basketbol vd. örneğinde ülkemizde güncelleştirilmiştir.

7.2. Modern Olimpiyat Oyunları ve Yaşanmış Ahlaksızlıklar

1896 Atina olimpiyat oyunları ile modern olimpiyatlar başlamıştır. Bu oyunlarda Yunanlı Maraton koşucusu Luis şampiyon olunca, bir çiftlik bağışlandığı, bir ev, araba ile her türlü ihtiyaçlarının ömür boyu karşılanacağını vaat edildiği bilinmektedir.

1900 Paris oyunları Fransa 'da yapıldı. Dereceye giren sporculara maddi ödüller ilk kez burada verildi .(16)

Uluslararası yarışmalarda, takımların başarılarına pirim, ulusal takımlarla katılan yarışmalarda başarıları devletçe uygulanan ödül sistemi aynı uygulamanın günümüze yansıyan örnekleri olarak gösterilebilir.

1904 Saint Louis Oyunları Amerika da yapıldı. Bu oyunların ahlaksızlığıda maraton yarışında yaşandı. Amerikalı Maratoncu Lorz yarışın 10 kilometresini otomobil ile katederek birinci olur . Lorz'un birinciliği daha sonra iptal edilir. (19)

1908 Olimpiyatları Londra'da düzenlenmiştir. Dünya kamuoyunun olimpiyatlara büyük önem vermesi, bu gibi oyunlarda kendini gösteriyor. Bu derece etkin bir alanda kişi, milletlerin ve inançların propagandaların sahnelendiği bir yer olmaya başlamıştır. Nitekim 110 metre engelli yarışında Amerikalı atlet Forrest Smithson elinde İncil ile yarışmak istemiş, yönetmeliklerde bir aykırılık görülmeyince İncille koşmuş ve şampiyon olmuştur. Bu atlet yarıştan sonra "Ben dini bütün bir Hristiyanım. Dinimiz, Hristiyanların pazar günleri dini amaçlar dışında her türlü çalışmasını günah saymaktadır. Elimde incille koşmakla dinsel bir amaç uğruna çalışmış oldum" diyerek amacını belirtmiştir .(29)

1912 Olimpiyat oyunları Stockholm'de yapılmıştır. Bu oyunlarda, Amerikalı bir antrenörün ırkçı tutumları 100 metre finalinde yaşandı. Amerika atletizm takımının beyaz antrenörü finalde yarışacak favori siyah atlet Hovart Drew'ü, bir beyaz atlet olan Craig'i şampiyon yapmak için soyunma odasına kilitlemiş ve yarışlara girmesini engellemiştir. (29)

1924 Olimpiyat oyunları Paris'te yapıldı. Uruguay, Arjantin ve Macaristan'ın profesyonel olan futbol takımlarını oyunlarda yarıştırmaları olimpizmin amatörlük ruhuna yara aldırması. (16)

1936 Olimpiyat oyunları Berlin'de yapıldı. Bu oyunlar, ırkçılığa ve politikaya tam olarak bulaştırılan ilk olimpiyat oldu. Hitler, oyunlarda faşizmin propagandasını yaparak bütün dünyaya beyaz ırkın üstünlüğünü kanıtlamak istedi. Siyah atlet Jesse Owens'in başarıları karşısında Hitler'in propagandaları boşa çıkmıştır .

1960 Olimpiyat oyunları Roma'da yapıldı. Oyunların televizyon yayınları ile ülkeler arası rekabeti ve sporda ticarileşmeye ilk bu oyunlarda rastlanır.

1988 Olimpiyat oyunlarında doping yaptıkları için Bulgar halterciler diskalifiye edilerek madalyaları geri alınmıştır. Bu olayın ardından Ben Johnson'un 100 metrede birinci olduktan sonra dopingli çıkması olimpiyatlardaki başarılarına gölge düşürmüştür .

1992 Olimpiyat oyunları Barcelona'da yapıldı. Oyunlara Amerika Birleşik Devletleri, basketbolde Rüya Takımı diye anılan, profesyonel oyuncuların oluşan yıldızlar topluluğu ile katılmıştır. Bu katılım diğer sporcuların olimpiyatlara katılımından farklı olmuştur. Yıldız basketbolcular olimpiyat köyünde kalmak yerine lüks otellerde kalmayı tercih ederek ayrıcalıklı olmayı seçmişlerdir. Charles Barkley, Michael Jordan ve arkadaşlarını NBA Barcelona'ya basketbol yayın haklarını pazarlamaya göndermişti .

Olimpiyatların ahlaki yönü kaybolmuştur. Üst düzey sporcuların reklam anlaşmalarından, rekor kırıp madalya kazandıkları takdirde alacakları ek paralar maddeler halinde yazılmıştır. Pekçok iyi sporcu madalya ve paraya ulaşmak için ahlaksızlıklara başvurmak durumunda kalmışlardır.

7. 3. Olimpizm Ahlakının Teorisi ile Pratiği Arasındaki Çelişkiler

Fair play, (dürüst oyun) kurallara göre oynamak, hakça mücadele etmek olarak adlandırılır. Sporun ahlaki ilkesi "Fairness"dir. Bu spor ilkesi bugün özellikle performans ve yarışmalarda sık sık görülen ahlaki sapma ve yozlaşmalara karşı insani bir başkaldırıyı simgeleyen ve uluslararası bir çağrı olan fair play kavramı ile dile getirilir.(23) Uluslararası ortak bir dil olarak spor söz konusu olunca sportmenlik, centilmenlik karşılığı olarak fair play'in kullanımı Türkçede de benimsenmiştir. Fair play'in içeriği konusunda 1974 yılında uluslararası fair play komisyonu tarafından hazırlanan deklarasyon tüm ülkelere ve spor örgütlerine gönderildi. "Fair play, kendine, rakibine, takım arkadaşlarına, müsabakanın hakemlerine seyirci ve kamu oyuna saygıya dayanan bir hayat görüşüdür. Bu görüş, *her ne pahasına olursa olsun* kazanmayı, başarılı olmayı reddetmektedir" diye tanımlanabilir.

Son 20 yıldır dünyada yaşanan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel değişimlerden spor da etkilenmiştir. Bugün üstte belirtilen tanıma uygun düşen sporcu bulmak zorlaşmıştır. Takım sporlarından, ferdi sporlara kadar bu etkinlikler dizgesinde yer alan kişi, sporcu veya seyirci olsun hep kazanmaya motive edilmiştir. Spor alanındaki kişilerin tüm hareketleri bir sorumluluktan (erdem) esinlenerek gerçekleşmelidir. Aksi taktirde bugün yaşadığımız, kaygıyla izlediğimiz sporcu-hakem, sporcu-rakip, seyirci-sporcu, seyirci-hakem, seyirci-rakip takım seyircisinin çatışmaları, dramatik sona doğru sporun içindekileri hızla götürüyor.

Modern sporların prensipleri nelerdir? Fair play kavramının kapsamını nasıl belirleyebiliriz? Yakın bir zamana kadar spor eğitimcilerinin şöyle bir yaklaşımları vardı: "Herkes spor yapabilir" bu yaklaşımın özünde çok çeşitli branşlar içinde her birey kendine uygun olanı bulabilir düşüncesi gizlidir. Sağlıklı olmak için bu vazgeçilmez bir koşuldur. Bu koşul sporda insanın kendine saygı - rakibine saygı, fırsat eşitliği, haksızlık yapmama, haksızlığa uğramama gibi ilkelerle donandığı zaman fair play anlamlı olur.

Günümüz fair play ilkelerinin temellerinin bilinçli ve sistemli olarak 19. yüzyılda İngilterede atıldığı ve bu dönemin değişime uğrayan sosyo-kültürel yapısı ile doğrudan ilgisi olduğu görülür. Bu dönem İngilteresinde soyluların ortaya koymaya çalıştıkları kurallarla özellikle işçi ve emekçi kesimlerin spor dışında tutulması denenir. Bu nedenle ünlü Henley yarışlarına teknisyen, esnaf ve işçi olarak yaşamını sağlayanlar katılamazdı. "Spor yapmak hiçbir sınıfın tekelinde olmamakla beraber "(31) her birey, içinde yaşadığı sosyo-ekonomik yapılanmaya uygun olarak bir spora yönelirdi. Toplumun sosyo-ekonomik olarak alt gelir gurupları, emekçiler futbola yoğun ilgi duyarlarken, üst gelir gurupları tenis ve golf gibi daha özel sporlara ilgi duymaktadırlar. Sosyo-ekonomik yapısına bakılmaksızın sporun içindeki her kişi fair play kurallarına uygun hareket etmeyi bilmelidir.

Fair play, örneklerine Antik çağda rastlandığı gibi günümüz spor ilişkilerinde de fair play ilkelerinin yansıdığı yaşantılar ender olarak görülmektedir. Örneklerin azlığı spor eyleminde kişilerin erdemli ve centilmen tutum sergileyememesinden kaynaklanmaktadır.

Antik Çağ'dan tipik bir örnekle fair play olgusunun tarihsel kaynağına uzanalım. Homeros şöyle bir olay anlatır: "Atlı araba yarışlarında, Nestor'un oğlu Antilos, Menelaos'un çift koşumunu bir dar geçitte yarışma kurallarına aykırı olarak geçtiğini farkettiğinde, galibiyet ödülünü Menelaos'a devreder. O ise Antilos'un dürüstlüğüne öylesine sevinir ki, ödül olarak konulan kısırağı ona geri verir ." (31) Öne çıkan amaç ödüle ulaşmak gibi görünmekle birlikte erdemli sporcu, hak etmediği başarıyı biraz önce andığımız gibi sahibine vermekle sporun doğamızda oluşturmalarını istediğimiz bir davranışa yol açıyor .

Pratik ahlak felsefesi bakımından şu örnekte ilginçtir:

"1965 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan kapalı salon Atletizm yarışmalarında uzun atlayacı İngiliz Mary Rand yerdeki kontrol noktasını karıştırınca ve basma tahtasında ayağı çizgiyi geçince elenir. Willie White rakibinin haksızca cezalandırıldığına karar verir ve hakem heyetine, rakibine bir kez daha şans verilmesi için başvuruda bulunur. Hakem heyeti bir atlayış hakkı daha verince Mary Rand daha iyi bir derece yaparak, yarış kazanır. Sportmence yaklaşımından dolayı 1965 yılı fair play ödülü Willie White'e verilir." (4) Yapılan spor ne kadar zor olursa olsun sporcu, rakibin bilmeden yaptığı bir hata ile düştüğü başarısızlık durumunu ortadan kaldırmaya çalışarak, eşit koşullarda kazanılan başarıyı yüceltir.

Fair play ilkelerinin seyirci, basın, yönetici yönlendirmesi ile uygulamada en çok güçlük çekilen spor alanı futboldur. Sporun bu en popüler dalında sıklıkla fair play ihlalleri olsa da az sayıda iyi örnek sıklıkla anlatılarak örneklerin artırılmasına çalışılmalıdır.

2 Kasım 1969 tarihinde Madrid'in en büyük stadı Bernabeu'da 80.000 kişilik seyirci kitlesi önünde Real Madrid - Sabadall takımları İspanya futbol şampiyonluğu için karşılaşır. Sabadall'ın forveti Pedro Zaballa, ellinci dakikada maç golsüz devam ederken kaleci ile karşı karşıya kalır. O sırada kalecinin yere düştüğünü gören Zaballa topu kaleye atmaz. Daha sonra takımı bir gol yer ve Sabadall maçı 1-0 kaybeder. Taraftarı, kulüp yöneticisi sporcuyu yargılarken Uluslararası Komite Zaballa'yı ödüllendirir.(4) Bu örnek futbol tarihinde fair play için ne kadar önemli ise bugünün starı Maradona'nın eliyle attığı gol de kötü örnek olarak anılmalıdır. Fair play ilkelerini benimsemeyerek, rakibe haksızlıkla üstünlük sağlandığı gibi, bir gün sonra basında golü eliyle attığını övünerek açıklaması utanılacak tutumdur .

Fair play gerek amatör, gerekse profesyonel tüm sporlarda titizlikle savunulması gereken bir ilkedir. Fair play ilkeleri okul sporlarından kulüp sporlarına kadar bir eğitim ilkesi olarak, sporcu, eğitimci, aile, hakem, seyirci, ve basın tarafından sürekli gündemde tutulmalıdır. Fair play geliştikçe spor ahlakı da gelişecektir.

Olimpizm, beden becerisi ile birlikte insan aklının ve kişiliğinin, bir bütün olarak insanın tüm niteliklerinin uyum içinde gelişmesini hedefleyen bir hayat felsefesidir. Bu felsefeye ulaşmada spor ahlakı önemli bir duraktır. Spor ahlakı ile verilmek istenen mesajlar, insanlarda oluşturulmak istenen tutumlar, olimpizm adı altında işlenir. Olimpizm kavramı olimpia'dan kaynaklanır. Olimpia oyunları klasik ve modern olarak iki biçimde tanımlansa da kutsal bir inanç olarak insanın spor yapması söz konusudur. Bugün spor yapan birey Antik Çağ sporcusu gibi tanrılarını onurlandırmak için spor yapmaz. Olimpizmde spor bir araçtır. Spor aracılığı ile gerek bireyler arası, gerek uluslararası birlik ve dayanışma gerçekleştirilmeye çalışılır. Dünyayı yeniden kurmanın yolunun sadece spordan ve olimpizmden geçtiğini söyleyerek insanın yaşamak için zorunlu faaliyeti

olan üretimi ve buna bağlı üretim ilişkilerini yadsımış oluruz. Oysa, spor aracılığı ile sosyal, siyasal, ekonomik ilişkilerin yeniden yapılanmasına katkı sağlanabilir. Olimpizm amacını, ahlakça bozulmamış, karakteri sağlam ve erdemli insanlar oluşturmak biçiminde özetleyebiliriz. Spor çevrelerince en önemli sosyal olaylardan sayılan olimpizm, dünyayı kucaklama, insanlar arasında dostluğu, yardımlaşmayı ve belli kurallarla yarışmayı öngörür. Bu felsefe uluslar, ırklar, renkler, politik sistem ve sınıflar arasında hiçbir ayırım kabul etmez.

Uluslararası barış anlayışının gelişmesinde sporu merkeze koyan bu yaklaşım ne kadar güvenilir olabilir? Spor yapan insanda olimpizmin somutladığı insan tipi, politik yapısı ne olursa olsun her devletçe savunulur. Oysa bu gün dünyanın yaşadığı ekonomik, politik ve sosyal alt-üst oluşlarında 4 yılda bir tekrarlanan ritmi ile olimpiyat meşalesinin saçacağı ışıkların tüm insanlara barış ve mutluluk getirmesini istemek safça bir iyi niyettir. Olimpizm felsefesinin gelişmesi ve güçlenmesinin, en geniş insan topluluklarınca kabul görmesini sağlamak bu fikri ilk ortaya koyan Baron Pierre de Coubertin ile başlamıştır. Şimdi bu görev UOK, MOK ve spor federasyonlarının sorumluluğundadır. UOK üyelerinin tanınması olimpizmin içine düşürüldüğü son durumu kavramamıza yardımcı olacaktır. UOK'nın 93 üyesi vardır. Bu üyelerden 14 kişisi ömür boyu görevlidir. 7'si bayan olan üyelerin yaş ortalaması 62'dir.

Grend-Duc Jeande-Luxsemburg , Giorgio di Stefa -İtalya, joaa Havalange-Brezilya, Samaranch-İspanya, Maurice Herzog - Fransa, General Niels Holst-Jorense Danimarka; Franco Carraro-İtalya, Prens Faisal Fahd Abdül Aziz-S.Arabistan Prenses Nora-Liechtensten, Prens Albert- Monako, Prenses Anne-İngiltere, General Francis Uyangwas-Uganda, General Zein El Abdin Goden-Sudan, Dr.Un Yong Kim-G.Kore

Böylesi seçkin kişilerden oluşan bir komite sonunda olimpizmi savunmak yerine, olimpiyat oyunlarının amatörlerin bayramından profesyonellerin

gösterisine dönüşmesine neden olmuşlardır. Sporda ahlakın göz ardı edildiği etkinlik olimpiyat oyunları olursa, olimpizmin temel felsefesinin yaygınlaşmasını Olimpiyat Oyunlarında bekleyenlerin büyük bir yanılgı içinde olduklarını spor tarihçileri belgeleyecektir.

8. SPOR AHLAKINI OLUMSUZLAYAN ETMENLER

Spor nedir sorusuna verilen yanıtlar aslında yanıtı veren kişinin sporu algılamasını yansıtıyor. Yöneten ve yönetilen, izleyen ve izlenilen için değişik haz ve duyguların olduğu bir atmosferde, sporu tek bir tanımla kavrayabilmek, biçimlendirebilmek veya açıklamak çok güçtür. Bu güçlük sporun ortaya çıkış süreci ile insanlık tarihinin içiçeliğinde saklıdır. Spor tarihi bir anlamda insanlığın tarihi konusunda önemli bilgi ve belgelerle donanmıştır.

Tek yönlü yaklaşımlar yerine pek çok spor yaklaşımını incelediğimizde tanımların, sporun bir yanına sıkıca sarılırken bir yanını görmezden geldiği görülecektir.

Bir kavram olarak sporu kim nasıl tanımlıyor ? Şunlar belirtilebilir:

Spor, bireyin özgür istenci ile yapılan belli değer ölçülerine sahip, kendine özgü töresi olan, yarışma, doğa, sevgi ve sevinci taşıyan geliştirilmiş ve tipikleştirilmiş kuralları olan, mükemmel olmayı amaçlayan bedensel bir etkinliktir. (24)

Spor, kişinin ruh ve beden sağlığını güvence altına alan, onun topluma uyumunu sağlayan, günlük hayatın gerginlik ve sürtüşmelerini ortadan kaldıran bir araçtır.

Spor insanları savaşa hazırlayan bir etkinliktir.

Spor kitlelerin afyonudur .

Spor, yurtsever, hiyerarşik ve otoriter bir devlet eliyle ulusal birliği örgütleyen bir eğitim aracıdır.

Spor, oyunla yarışmayı birleştiren, bedensel yetenekleri daha fazla olduğu için kazananları ödüllendiren, üst düzeyde oyun, mücadele ve ağır kas çalışması gerektirdiği için sürekli ve yoğun çabayı zorunlu kılan bir uğraştır. (32)

Spor, bireysel veya kollektif oyunlar biçiminde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan bazı kesin kurallara göre uygulanan ve ani yarar beklenmeyen beden hareketlerinin tümüne denir.

İnsanların tek başına ya da toplu olarak fiziksel, sinirsel, ruhsal ve düşünsel yeteneklerini önceden saptanmış bir düzen içinde, başarı kazanmaya yönelerek kullanma eylemi de spor olarak tanımlanabilir. (32)

Başka bir tanım: Spor, ferdin tabii çevresini beşeri çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren, belli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak boş zaman faaliyeti kapsamı içinde veya tam zamanını alacak şekilde meslekleştirerek yaptığı, sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur. (11)

Spor, devletin bir kültürel aracı olmakla beraber ideolojinin içinde saklandığı ve çağdaş kapitalist toplumdaki toplumsal ilişkilerin sorunsuz biçimlerde kurulup geliştirilmesini sağlayan bir yaşam koşulu durumuna geldiği bir yapıdır .

Spor, isteyerek, arzu ederek, kurallara uyarak, olası bazı riskleri de göze alarak ve daima ileri gitmek üzere yapılan adalı çalışmalardır. Bu çalışmalar, cesareti iradeyi, sebatı, soğukkanlılığı, dayanıklılığı aynı zamanda ahlaki geliştirmektedir.(24) Bu tanımlar, olayın çok yönlülüğünü göstermek için verilmiştir. Tanımlardaki aykırılıklar her toplumsal sistemin kendine uygun bir spor anlayışı oluşturmak istemesinden kaynaklanmaktadır.

Spor, çoğu kez bir toplumsal ve kültürel olgu olarak görülmesine rağmen toplum bilimlerinde gerekli ilgiyi görmemiştir. Günümüz sporunu karakterize eden ideolojiler vardır. Bunlar pragmatizm (yararcılık), bireysel

rekabetçilik, şovenizm ve milliyetçiliktir. Sporı büyük ölçüde piyasa işlemleri ile ticarileştirilmiş ve baskı altına alınmış ulusal ve uluslararası bir etkinlik olarak görmek kaçınılmaz bir durumdur. Bencil ve saldırgan bireycilik, amansız yarış, bir türlü kurulamayan fırsat eşitliği kandırmacası, seçkincilik, cinsellik ve militarizm sporun kötü kullanım alanlarıdır. Dünden bugüne, yapılan spor tanımlarının ışığında, bu çalışmada spordan anlaşılan ve algılanan bundan böyle de spor denince anlatılan kısaca şudur: Spor, insanın bedensel ve düşünsel yeteneklerini bir bütün olarak geliştirmek amacıyla eğlenme, yarışma tarzında yapılan eylemler bütünüdür.

8.1. Yarışma Ruhundan Şiddetin Kutsanmasına

Şiddet, "bir hareketin, bir gücün derecesini" ifade ederken kullanılan bir kavramdır. Bu kavramı sporda şu içerikte kullanırız: Karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine, kaba kuvvet kullanarak karşılaşma sonucunun değiştirilmesi. Sporı aktif veya pasif yapan, sporun içinde yer alan her kim olursa olsun, erdemli, centilmen, dürüst, dost ve barışsever niteliklere sahip olmasıdır. Bu niteliklerin sporla geliştirilmesi beklenir. Bir mücadele biçimi olarak spor yapmak, savaşın barışçı benzetimi ve kurallarla içindekileri korumaya aldığı özel bir alandır. Savaşta düşman, yok edilmesi gereken kişi veya kurum olarak algılanır. Sporda ise rakip yeni bir dosttur. Rakip, sporda bazen doğadır. Bazı durumlarda rakip, insan olabileceği gibi insanın kendine rakip olduğu ilginç yaşam alanlarından birisidir spor. Bu ilginçlik, sonucun önceden bilinemezliği ile yarışmanın her iki tarafın yararına sonuçlar oluşturması olarak karşımıza çıkar.

Eski olimpiyat oyunlarında temel ilkenin kazanmak olduğu modern olimpiyatlarda ise katılmanın önemli olduğu savlanır. Eski ve yeni olimpiyata ilişkin bu sav, sporda dün ve bugün yaşanan şiddet olayları göz

önüne alındığında çok gerçekçi görünmüyor. Spor yapan insanın ulaştığı başarı ile yetinmeyip, hep daha iyiyi ve daha güzeli aradığı görülür. Bu iyiyi ve güzeli aramada spor, duygusal bağların oluşmasını sağlar. Bu duygusal bağlar: Taraftarlık, takım arkadaşlığı, milli olma, renk aşkı ... . Duygusal atmosferde sevgi, hoşgörü, alkış olabildiği gibi küfür, kavga ve şiddet de olabiliyor.

Sporda ahlakın yerleşip bir yaşam biçimine dönüşeceği alanlar öncelikle olimpiyat oyunlarıdır. Ne varki olimpiyat oyunlarındaki şiddet olaylarından sporda olmaması gereken iki örnek üzerinde durarak şiddet olgusunu işlemek istiyorum."1968 Meksico City Olimpiyatları öncesinde gelişen öğrenci olayları sonucunda 226 kişi yaşamını yitirir."(4) Meksico'daki öğrenci gençliği, içinde yaşadıkları ekonomik bunalım yıllarında olimpiyat organize etmeye karşı çıkınca olimpiyatlar kanla başlar. 1972 Münih Olimpiyat Oyunlarında hedef sporculardı. "Kara Eylül örgütüne mensup fedai komandoları Olimpiyat Köyüne yaptıkları kanlı baskınla 11 İsrailli sporcu ve yöneticiyi öldürdüler".(4) Her iki olay spor alanındaki sosyo-politik şiddetin bir görünümü olarak sürekli anılmaktadır.

Sporda şiddet sorunu bir kültür sorunudur. Çocukluk çağlarında oyun oynamamış, arkadaş edinmede güçlük çekmiş, kendi hakkına saygı gösterilmesini beklerken, başkasının hakkına saygı göstermeyen, yengi ve yenilgiyi hazmedemeyen kişiler ister sporcu, ister taraftar olarak spor alanlarında var oldukça, şiddet spor alanlarında yaşanılmaya devam edecektir. Şiddetin spor tarihinde kapladığı yeri bilmek, gelecek spor ortamında şiddetin ortadan kaldırılmasında önemli olacaktır. Bu bağlamda şu soru sorulabilir : Ülkemiz spor alanları ilk kez ne zaman şiddet ile tanıştı? Cumhuriyetin ilk yıllarında olunmasına rağmen 23 Şubat 1934 günü Taksim stadında oynanan Galatasaray - Fenerbahçe futbol karşılaşması, çıkan büyük bir kavga sonunda yarıda kalır. İki futbolcunun birbirlerine tekme atması, sporcuları bir anda oyundan uzaklaştırır. İki takım sporcuları tartışmaya başlayınca tribünler

savaş yerine döner.Yapılan inceleme sonucunda 17 futbolcu ceza alır. Daha sonraki yıllarda spor yurt genelinde yaygınlaşırken ana amaç olan dostluk ve kardeşliğin yerini bazen kanlı kavgalara bıraktığı görülür. 17 Ekim 1967 günü Kayserispor-Sivasspor maçında başlayan kavga sokaklarda devam etmiş ve ardında 40 ölüm bırakmıştır. (4) Spor ırk, din, dil, mezhep ayrımına karşı bir araç iken, zamansız ve yersiz yapılan bir hareket (kıvılcım) sporda şovenist ruhu ayaklandırıyor. Sporda şovenist ruh hali şiddetin kaynaklarından birisi olarak olimpik ruh ile de hiç bağdaşmayan bir tutumdur. Spor, yönetim erkini elinde bulunduranlarca yönetilenlerin sindirilmesi aracı olarak da bir işlev görmüştür. Şiddetin denetimden çıktığı ortamlarda, kitlelerin pasifize edilmesi ve uyutulması için kullanılabilen, sıradan kişileri, belli bir süre günlük kaygı ve sıkıntıdan uzaklaştıran, sahte doyumlara yönelten bir uğraş olarak her dönemde yönetenlerin kurtarıcı olarak sarıldıkları bir umut olarak da kullanılmıştır.

Spor alanları birer birer şiddet ortamlarına dönüşüyor. Bu olaylar gelişmiş, gelişmemiş tüm ülkelerde yaşanabiliyor. Şiddetin tutsağı spor İtalya'da hükümete zor anlar yaşatır: "Cenova-Milan takımları arasındaki futbol karşılaşmasında çıkan kavgada bir taraftar ölür. Bunun üzerine Hükümet, Futbol Fedarasyonu ve Medya, şiddete karşı 3 önemli karar alır. Bu kararlar:

- 1-TV, Gazete ve Radyolarda bir hafta süreyle futbol ile ilgili haber yapılmayacak.
- 2-İtalya Futbol Fedarasyonunca 4-5 Şubat tarihlerinde oynanacak tüm maçlar ertelenir.
- 3-Maçlarda güvenlik önlemleri arttırılıp, taraftarlar medya ile eğitilecek. (25)

Sporun içinde saklı olan şiddet ögesi, sporun yeniden sorgulanmasını zorunlu kılmaktadır. Sporda şiddeti sporcular veya taraftarlar arasında ortaya çıkan bir durum olarak görüp, polisiye önlemlerle engellemeye çalışmak yalnızca karşılaşmanın güven içinde devamını sağlar. Bu güven sporcu ve seyirci için spor alanlarından evlerine kadar güvensizliklerle doludur. Bu güvensizlik ortamında kaygılarıyla sporun içinde yer alan kişiler

her an hedeflerinden sapabilirler. İyi ve güzel oynamak için sahaya çıkmak düşüncesi," her ne olursa olsun kazanmalıyız" düşüncesi ile yer değiştirince sporcunun kaygıları artar. Taraftarın veya oyuncunun yönlendiricisi, takımının iyi ve güzel bir oyun sergilemesi değil de, takımın kazanması için "ölmeye ölmeye geldik" "bu maçı alacağız başka yolu yok" biçimli sloganlar oldukça, spor ahlakı yaralanmaya devam edecektir. Çağcılığını savlayan toplumlarda bile uygarlaşamamanın bir göstergesi de spor alanlarındaki şiddettir. Bütün sorunlarını şiddete başvurarak çözmeyi bir yaşam biçimine dönüştürmüş bir toplumda sporu şiddetten ayrı düşünmek mümkün değildir.

Ekonomik ve siyasi olarak dengeleri bozuk ülkeler sporu bir deşarj (boşalma) aracı olarak görmekteler. Son yıllarda artan kavgalı-küfürli maçlar, sahalara atılan yabancı maddelerin basının gündemine sık sık gelmesi bunun bir göstergesidir. Gerek kulüp yöneticileri, gerek yerel yönetimin sorunlu kişileri spor alanlarında şiddet ortamının oluşmasında, gelişmesinde sorumluluk sahibidirler. Toplumsal değerlerdeki alt-üst oluştan sporun etkilenmemesi düşünülemezdi. Sporda şiddet, olimpiik idealden sapmanın bir göstergesidir. Bir diğer sapma ise yüksek performans çılgınlığıdır.

8.2. Fair play'den Şike'ye

Sporun evrensel anlamda geçerli olabilecek tanımını, yürüyen ahlak olarak nitelendirebiliriz. Spor ahlakında önemli sorunlardan birisi de şike olgusudur. Sporda şike, "Maddi veya manevi bir çıkar karşılığı anlaşma ile maçın sonucunu değiştirme, danişıklı spor karşılaşması yapma" biçiminde tanımlanır.

İnsanların iyiyi ve güzeli beğenmeleri, yenilgi ve yengiyi (galibiyeti) olağan karşılayarak sosyal uyumu güçlendirmelerinde spor etkili bir araçtır. İş veriminin yükseltilmesinden, uluslararası özelliğine kadar spor, çok yönlü

bir etkinliktir. Uluslararası ortak kurallarla işleyen, spordan başka bir organizasyon yoktur. Ulusların ortak kullandığı iki dil vardır. Bunlardan birisi müzik diğeri ise spordur.

Sporda şike, ilk çağlardan başlayıp günümüze kadar devam eden bir olgudur. Danışıklı spor karşılaşması gerek izleyene, gerek bu işten zarar gören tüm taraflar adına nefretle anılan bir söylemdir. Bu söylemi iki örnekle somutlayalım. Zimbabwe milli futbol kalecisi Bruce Grobelaar İngiliz takımlarından Liverpool'da futbol oynarken çeşitli şike skandallarına adı karışır. Bir zamanlar futbolun beşiği olmakla övünen İngilizler bugün futbolda şike olayı ile sarsılıyorlar. Yeni patlak veren ve futbolun vatanını sarsan şike skandalı nasıl ortaya çıktı? "Endonezya, Tayland, Birminya ve Malezya'da yaygın olan Asya spor tolosu, simsarların uzun yıllar Liverpool futbol takımının kalesini koruyan Grobbelaar'ın, takımının favori olduğu yıllarda gol yemesi için 250 bin paund aldığı belirtiliyor. Grobbelaar The Sun gazetesindeki, bir maçta yanlışlıkla gol kurtarıp 125 bin sterlinden oldum itirafı, şikeye yeni bir boyut getirir. "(17)

Asya Spor Konfederasyonu'nun başkanı Peter Vallogen BBC'ye yaptığı açıklamada şunları söylüyor : "Grobbelaar, şike skandalında sadece buz dağının tepesidir. Şike skandalı konusunda derin araştırma yapılırsa İngiliz futbolunun bir çok ünlü yıldızının bu skandala karışıkları görülecektir." Spor organizasyonunun başkanı şikeye ilişkin bu denli bilgi sahibi iken gerekenin yapılamaması sporda ahlakın inşasının güçlüğüne gösterir. Bu gerçeklik bize, sporda temizlik gibi kirliliğın de organizasyonlarda oluştuğunu gösteriyor.

Başka bir örnek Malezya'dan : Bu ülkede, üç futbolcu şike yaptıklarını polise itiraf ederler. Bunun sonucunda tutuklanan futbolcu sayısı 55'e ulaşır. (30) Bu ve burada anmadığımız çok sayıdaki örnek şu saptamayı yapmamızı olanaklı kılıyor: Dürüst olmayan yollardan para kazanma sporcuların içinde yaşadıkları toplumun değerleri arasında gelişir.

Bu iki örnekte söz konusu olan profesyonel futboldur. Futbolun toplumsal yaşamı biçimlendirmekte, insanların ahlaklarını, duyarlılıklarını, düşünce yapılarını belirlemekte çok ileri gittiğini görüyoruz. Futbolcu yaptığı iş karşılığı ücretini transferle ve sözleşmesi gereği alır. Ortaya koyduğu ürün değişik biçimlerde pazarlanır. Bu pazarlama biçimlerinden bazıları şöyledir: Spor Toto, Spor Loto, Spor Gol, Televizyon yayını ve diğerleri.

Sporun ilginçliği sonucun önceden bilinemezliğidir. Toto, Loto organizasyonları ile spor severlere spor sonuçları üzerine tahminler yürüterek bahis oynama hakkı tanındı. Bu hak bugün kolay yoldan az para ile çok paralar kazanmayı olanaklı kılıyor. Böylesi bir ortam oluşunca sosyo ekonomik yapılarına bakılmaksızın pek çok kişi bahis oynuyor. Ticari bir organizasyon olarak spor, bahis oyunlarına devlet gözetim ve denetim uygulasa da kötü niyetli kişilerin müdahalesine açık bir alan oluyor.

Sporda şike futboldan atletizme, sporcudan hakeme, yöneticiden antrenöre kadar uzanan geniş bir yelpazede yaşanan, tartışılan bir olgudur. Sonuç üzerinde danışıklı işler yapmak, sporda organize bir olaydır. Spor emekçisi ürününü veya eylemini sahada gelişecek durumlara göre geliştirir. Önceden hazırlanmış ve bir çıkar karşılığı, sonuç birilerinin lehinde değişecek biçimde geliyorsa, yarışma tarafları sorumluluğa ortakdır. Klüp yöneticisinin, spor basınının, sporseverin böyle bir olay karşısında alması gereken tutum, demokrasi ve hukukla uyum içinde olmalıdır. "1963-1964 sezonu sonunda birden bir şike iddası spor dünyamızı karıştırmıştı. Ligi sonuncu olarak bitiren Kasımpaşalı futbolcular İzmir'de oynadıkları Karşıyaka-Kasımpaşa maçında Karşıyakalılarından para aldıklarını ve maçı 4-0 kaybederek İzmir Takımını küme düşmekten kurtardıklarını açıklayınca olay, spor çevrelerinde bomba gibi patladı. Karşıyakalı bir idareci de Kasımpaşalı futbolcuların sözünü doğrulayınca Karşıyaka küme düşme cezası aldı." (4)

Sporun içindeki karanlık eller şike olgusuna her zaman başvurabilirler. Burada şike ile kirlenen insan yaşamı, toplum yaşamı ve spor ahlakıdır. Eğitim süreci içinde çocuklardan gençlere sporu yapan, yapmayan her kişi ve kurum anlık çıkarları uğruna şikeye başvurarak yaşamı kirlletmemelidir. Bu tür girişimcilerin eğitimle, sporla ilişkileri yasal yollarla engellenmelidir. Şike yapan amatör veya profesyonel ünlü veya sıradan bir sporcu ömür boyu spordan uzaklaştırılmalıdır. Şikeyi labaratuvar çalışmalarıyla ortaya çıkarma yolu olmadığına göre, spor alanlarında yaşanan bu tür olaylar için spor mahkemeleri acil zorunluluktur.

8. 3. Fitnes'ten Dopinge

Sporda en popüler sorunlardan birisi, doping kullanımı ile ortaya çıkan sorunlardır. Doping, kullanana güç kazandırıp eşitliği bozması nedeni ile spor ahlakının temel sorunlarından birisidir. Doping kullanımı çok çeşitli kişi, kurum, kuruluş ve süreçlerin işbirliği sonucunda gerçekleşen bir olaydır.

Doping kelime kökenine bakıldığında, Afrika dillerinden Brunce kökenli bir kelimeden türetildiği görülür. Yerli halkın içtiği ve sinir sistemi üzerinde uyarıcı etkisi olan, dop adındaki içkiyi İngilizlerin ing" eki eklemeleri ile İngilizce doping olarak kullanılmaya başlanmıştır. Doping, sporcunun performansını artırmak amacı ile, doğal olmayan yollar kullanmasıdır.

Antikçağ olimpiyat oyunları, Ortaçağ şövalye turnuvaları ve günümüz modern olimpiyat oyunlarında kolay yoldan başarı sağlamak için, sporcular değişik yollara başvurmuşlardır. Doping tarihi üç ana bölümde incelenebilir.

1) 1940 Öncesi Dönem : Bu dönemde bitkisel kaynaklı garip karışımlar ve iyileştiriciler kullanılır.

2) 1940-1960 Dönemi: Amfetaminlerin kullanılmaya başladığı dönemdir.

3) 1960 Sonrası Dönem: Bilimin ulaştığı zenginlikle doktorlar denetiminde yapılan, hormonlu doping dönemidir.

Sportif yaşam içinde sporcuları eğiten antrenör, beden eğitimi öğretmeni ve diğer kuruluşların hedef olarak öncelikle sportif başarıyı seçtikleri görülür. Sportif başarı için şartlanan sporcunun, başarı için dürüst olmayan yollara başvurduğu gözlenir. Antrenörden yöneticiye, izleyiciden spor basınına doping ve sonuçları üzerine ciddi bir eğitim ve organizasyon eksiğimiz olduğu açıktır.

Dopingin günlük yaşamda konuşulan bir konu olması daha çok popüler sporcuların denetimlerde yakalanması ile ortaya çıkar. Organizasyonlardaki ödüllerin maddi yönlerinin ağırlık kazanması sporcu ve antrenörleri bu ödülleri ne pahasına olursa olsun kazanmaya itiyor olabilir.

Ulusal ve kişisel reklam olarak en etkin araçlardan birisi olan sporda anlık başarılar kazanmak isteyen sporcular, zirvedeki yerini korumaya çalışırken, ileriki yaşlarında sonlarının ne olacağını araştırmadan dopinge yönelmektedirler.

Bilimsel çalışmalar, insanlığa sağlıklı yaşam reçeteleri hazırladığı sürece, işlevini olumlu yerine getirir. Günümüzde ise, bilimsel çalışmaların bir yönü, sporcuyu kalıcı, sistemli, sağlıklı bir ortamda yaşamaya, yarışmaya hazırlar. Bilimin diğer yönü ise, laboratuvar çalışmaları ile kimyasal maddeler sporcuya nasıl verilmeli ki, kontrollerde ortaya çıkmasın yönünü araştırıp güvenceye almak ister. Performans sporunu bıraktığı andan sonraki yaşamı pek önemsenmeyen sporcuların, güzel adaleleri zamanla yerini pörsümüş kaslara bırakmaktadır. Kadınların alınan hormonlu ilaçlarla erkeksi bir görünüm alması da son yıllarda dikkat çeken konulardan birisidir.

Doping olarak kullanılan, ilaçlar şu şekilde sınıflandırılarak adlandırılırlar:

I- Farmasötik Droglar:

A- Uyarıcılar

B- Narkotikler

C- Anabolizan steroidler

D- Beta adrenerjik bloke ediciler

E- Diüretikler

F- Peptid hormonlar vb.

II- Doping Yöntemleri

A- Kan dopingi

B- Farmakolojik, kimyasal ve fiziksel manipulasyonlar

III- Bazı kısıtlamalar içeren droglar:

A- Alkol

B- Marihuana

C- Lokal anestezikler

D- Kortikosteroidler (2)

Bunlara ek olarak bazı kadın sporcuların katater kullandıkları görülmektedir. Testlerde temiz çıkmak için, yarışma günleri hazır bulundurulan dolu sidik torbalarını denetim sırasında alınması gereken örnek diye ilgililere sunarak bir tür sahtekarlık yaparlar. Bu yöntem de doping kullanımı ile eşdeğer bir içerik taşımaktadır.

Son yıllarda ülkemizde de değişik biçimlerde doping maddeleri kullanıldığı bilinmektedir. Futboldan güreşe, atletizmden yüzmeye kadar pek çok spor branşından sporcuların ülkenin teknik yetersizliğini fırsat bilip, yerel organizasyonlarda kolayca saptıkları bir yol olarak doping kullandıkları savlanır. Henüz onaylanmış bir doping denetim merkezinin olmaması ülkemizde tüm spor organizasyonlarında sporcularımızın sıklıkla dopinge yönelmelerine olanak tanımaktadır. Son dönemde atletizmden bir örnek vermek istiyorum: Benim de yarışmacı olarak katıldığım 1986 Mavi Haliç yol koşusunda ortaya konulan ödül için doping kullandığı iki ay sonra Almanya'dan gelen test sonuçları ortaya çıkan Rıza Erdal olayı tipik bir örnektir. Spor yaşamında aldığı cezadan (iki yıl hak mahrumiyeti) sonra spor

- C- Anabolizan steroidler
- D- Beta adrenerjik bloke ediciler
- E- Diüretikler
- F- Peptid hormonlar vb.

II- Doping Yöntemleri

- A- Kan dopingi
- B- Farmakolojik, kimyasal ve fiziksel manipulasyonlar

III- Bazı kısıtlamalar içeren droglar:

- A- Alkol
- B- Marihuana
- C- Lokal anestezikler
- D- Kortikosteroidler (2)

Bunlara ek olarak bazı kadın sporcuların katater kullandıkları görülmektedir. Testlerde temiz çıkmak için, yarışma günleri hazır bulundurulan dolu sidik torbalarını denetim sırasında alınması gereken örnek diye ilgililere sunarak bir tür sahtekarlık yaparlar. Bu yöntem de doping kullanımı ile eşdeğer bir içerik taşımaktadır.

Son yıllarda ülkemizde de değişik biçimlerde doping maddeleri kullanıldığı bilinmektedir. Futboldan güreşe, atletizmden yüzmeye kadar pek çok spor branşından sporcuların ülkenin teknik yetersizliğini fırsat bilip, yerel organizasyonlarda kolayca saptıkları bir yol olarak doping kullandıkları savlanır. Henüz onaylanmış bir doping denetim merkezinin olmaması ülkemizde tüm spor organizasyonlarında sporcularımızın sıklıkla dopinge yönelmelerine olanak tanımaktadır. Son dönemde atletizmden bir örnek vermek istiyorum: Benim de yarışmacı olarak katıldığım 1986 Mavi Haliç yol koşusunda ortaya konulan ödül için doping kullandığı iki ay sonra Almanya'dan gelen test sonuçları ortaya çıkan Rıza Erdal olayı tipik bir örnektir. Spor yaşamında aldığı cezadan (iki yıl hak mahrumiyeti) sonra spor

yaşamında tekrar eski günlerine dönemediğini gözlüyoruz. Sunay Bulut, halterde gelişen devşirme sporcuların etkisi ile kullandığı doping ortaya çıkınca o da 2 yıl hak mahrumiyeti cezası alır.

Bir centilmenlik anlaşması çerçevesinde yapıldıkça, yapana ve izleyene hoşca bir zevk veren sporda hile ve haksızlık yaratan doping maddeleri artık sonuç üzerinde belirleyici durumdadır. Bu koşullarda spor kirlenmiştir. Kirlilik çocuklara ulaşmadan engellenebilir. Yarın çok geç kalmış olabiliriz. Çocukların yozlaşmış bir spor çevresi ve ahlaktan yoksun bir spor anlayışına mahkûm edilmesi önlenmelidir. Çocuklar spor yapacak ise, erdemlilik, ahlaklılık, temizlik ve eşit koşullarda yarışma gibi idaelerin kışkanç savunucusu olmak durumundayız. Aksi durumlarda bizden sonraki kuşaklar, fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak özürlü yaşayacaklarsa sorumluluğa ortak oluyoruz demektir.

1988 Seul Olimpiyat Oyunlarında 100 metreyi 9.79 saniye gibi bir zamanda koşan Ben Johnson alkışlar ve hayretle karşılanan rekorunun gururunu iki gün taşıyabildi. Doping kontrolleri pozitif çıkınca Ben Johnson madalyasını Carl Lewis'e verdi. Doping yaptığı için pistlerden kovulan Johnson, ahlaksızlıkla kazandığı popülaritesi sayesinde sporun bir başka alanında yarışmaya devam ediyor.

Almanların en hızlı ve en fazla uzun atlayan atleti Katrin Krabbe doping kullandığı ortaya çıkınca sporla sağladığı tüm olumluluklara gölge düştü.

Futbolun unutulmaz 10 numaralı golcü oyuncusu Arjantinli Maradona kokain kullanmak suçundan ceza alarak sahalardan bir süre için kovuldu.

1988 Seul Olimpiyatları eğer artık spor severlerce DOPİNG OLİMPİYATLARI olarak adlandırılıyorsa, bunda ülke ve dünya şampiyonu olmuş aşağıda isimleri olan sporcularla, çalıştırıcıları ve spor yöneticilerinin hiç suçu yok mudur ? Elbette suça ortak olan kişi ve kurumlar ünlü olunca olayların kamuya yansımaları da çok çabuk oluyor.

Ben Johnson, Atlet - Kanada.

Aleksander Watson, Atlet - Avusturya.

Kalman Csengeri, Halter - Macar .

Fernando Mariaca, Halter - İspanya.

Sporun tüm branşlarında doping kullanımı yadsınmaz bir durumdur. Bireyselliğin, yıldızlaşmanın ve her durumda kazanmanın söz konusu olduğu branşlar şöyle sıralanabilir: Atletizm, Bisiklet, Dağcılık, Halter, Tenis, Otomobil sporları ve Yüzme .

1992 Barcelona Olimpiyat Oyunlarında yer alacak sporculardan iki bini doping kontrolüne uğrayacaklardı. Organizasyona maliyeti milyarlarca dolar olarak hesaplanan doping kontrolleri, Olimpiyat Komitesi yetkililerince kamuoyunu yanıltacak açıklamalarla spor ahlakına gelecekte onulmaz zararlar açacaktır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi Başkanı Samaranch "Medya tarafından sansasyonel bir hale getirilen bir kaç talihsiz olay dışında 92 dopingsiz bir olimpiyattır." diyebilmiştir. Bu tür açıklamalarla dünya spor oluşumunun zirvesindeki kişiler kötü bir aldatmacanın işaretini veriyorlar. "Sporcuların yarışma gününde doping kontrollerinin yapılmasının zaman kaybından başka bir şey olmadığı yirmi yıldır spor çevrelerinde söylenir. Doping yapanlar, antrenör ve doktorları tarafından doping ilaçlarının sistemlerinden çıkış süresi konusunda eğitilmektedirler." (28) Döneminin en iyi 800 - 1500 m koşucusu Sebastian Coe'nun Olimpiyat Organizasyon Komitesine şu önerisi dürüst yollardan spor yapanlar için anlamlıydı. Doping yaptığı belirlenen atletlere yaşam boyu yarışmalardan men cezası verilmelidir. (8)

Son günlerde dünyanın gündemine gelmenin bir yolu da sporda ulaşılan üst seviyedeki derecelerdir. Özellikle bireysel sporlarda (Atletizm , Halter , Yüzme, Bisiklet, Güreş) Çinli sporcuların son yıllarda ulaştıkları başarıların yeni bir antrenman modeli ile değil, yasal dopinglerin eseri olduğu, yapılan denetimler sonunda belirginleşti. Bu da kimya endüstrisinin, sportif verimliliğe nasıl katkı (!) sağladığını gösteriyor

1987 yılında UOK 92. oturumunu İstanbul'da yaptı. Bu toplantıda alınan önemli kararlardan birisini alıntılıyorum. "Gayri ahlaki ve suni yollarla, yarışmanın kutsallığına çok küçük bir azınlığın tecavüzünün çok şiddetle önlenmesi için her türlü tedbir alınmalıdır." (3) Alınan bu kararlar UOK doping kullanımını ahlak dışı sayarken gerçek ters yüz ediliyor. Çok küçük bir azınlığın eğilimi olarak dopingten bahsetmek, yaşanan ve yaşanılacak nice doping olayına davetiye çıkarmaktadır. Son yıllarda doping kullanımı artmaktadır. Bu artışla doğru orantılı olarak sporcuların verimleri artmaktadır. Gözler önünde olan bu verim artışının, görünmeyen yönü ise artan ölümlerdir. Doping kullanımı sonucu ölen 11 sporcunun isimlerini veriyorum

1-Sovyet Kürekçisi, Gintas Gidreitis, 26 yaşında, bir antrenman sırasında kalp durmasından.

2-Kanadalı Buz Hokeyci, John Kordik, 27 yaşında, ani kalp krizi sonucu,

3-İzlandalı Halterci, Pall Sigmarsson, 32 yaşında, antrenman sonrası kalp durması sonucu,

4-Belçikalı Halterci, Serge Reding, 34 yaşında, kalp durması sonucu,

5-Alman Atlet, Deflef Gestenberg, 35 yaşında, pankreas ve karaciğerde ağır tahripten dolayı,

6-Macar atlet, (Disk Atıcı) 38 yaşında, karaciğer ve böbrek kanserinden,

7-Amerikalı Profesyonel futbolcu, Lyle Alzado, 42 yaşında, büyüme hormonu HGH aldıktan sonra beyin tümörü oluşumundan,

8-Fransız Vücutçusu, Mohammed Benaziza, 33 yaşında, bir yarışma sonrasında akciğer ödeminden,

9-Avusturyalı Vücutçu, Maurike Ferranti, 23 yaşında, kronik damar sertleşmesi ve testislerin atrofiye uğraması sonucu,

10-Alman Vücutçu, Heinz Sallmayer kalp durmasından,

11-Alman Vücutçu, Werner Laufer, 19 yaşında, kalp enfaktüsü ve kalp kası iltihaplanmasından, yaşamını yitirdi. (18)

Rekor kırarak şampiyon oldukları, ülkelerini uluslararası yarışmalarda temsil ettikleri için bu 11 sporcunun ölüm nedeni biliniyor. Oysa ölüm nedeni bilinmeyen, araştırılmaya gerek görülmeyen pek çok amatör sporcu ölüme çok yakın yaşamaya devam edecekler. 11 ölüm olayından birisini açarak bir sporcu, yaşamını nasıl sonlandırıyor onu görelim.

Demokratik Almanyanın Eisenhütten kentinden Deflef Gerstenberg çekiç atmada Almanya rekorunu 80.50 m. ile kırmıştı. Detlef, 1984 Los Angeles Olimpiyatlarında Demokratik Almanya'ya bir altın madalya kazandırmalıydı. Bunun için 34 hafta sürekli, oyunlardan bir yıl önce 10 haftadan fazla ve %50 düzeyinde artırılan dozda anabolizan alır. Bu süre içinde en iyi derecesi de 4 m. geliştirir. Bu gelişim onun için hazırlanan 2720 mg'lık oral-turinabollar sayesinde olmuştu. Avrupa gençler şampiyonu olan bu atlet, her sporcunun kurduğu düşü kurmuştu. Olimpiyat şampiyonu olmak. Oysa Demokratik Almanya'nın yaz oyunlarını boykot etmesi Deflef Gerstenberg'in de sonu olmuştu. Doping 120 kiloluk sporcuyu 48 kiloya düşürmüştü. Öldüğünde pankreas ve karaciğeri bozuma uğramıştı.

İsim yapmak, seçilip sivrilmek için daha şiddetli savaşım verilmesi sporcuyu ve antrenörü daha uzun bir zaman diliminde ilaç almaya zorluyordu. Deflef de 9 yıl süreyle doping kullandı. Aldığı maddeler vücudunu kemirdi ve sonunda o tanınmaz bir halde öldü.

İnsan sağlığını tehdit eden doping maddeleri sporculara hiçbir durumda verilmemelidir. Verilmesini sağlayan her kim olursa meslekten uzaklaştırılmalı. Bu maddeleri kullananlar ömür boyu yarışma sporlarından uzak tutulmalıdır.

Organizasyonlarda yalnızca ilk üçe girenlere (bireysel sporlarda), takım sporlarında ise kura ile tespit edilen üç sporcu doping testine alınırlar. Bunun yerine, etkinliğe katılan bütün sporcular doping testlerine tabi olmalılar. Bu testler müsabakadan hemen sonra olacağı gibi rastgele

tarihlerde yılda en az iki kez her sporcuya uygulanmalı. Kirilenmenin boyutları düşünöldüğönde, maliyet hesapları bir yana itilerek bu yaklaşım benimsenmelidir.

Bilimin ulaştığı son sınırdaki, beden üzerindeki araştırmalar dikkat çekicidir. Spor yapan kişinin makina gibi işleyen bedeni adeta bir yapay beden, yapay zeka haline dönöştürölüyor. Bu da insanlığı teknolojik bir aldatmacadan ileriye götüremeyecektir.

8.4. Amatörlükten Profesyonel Pazarlamaya

Amatör nitemi, bir işi para kazanmak için değil, zevk için yapan kimse için kullanılır. Antik olimpiyatlarda şampiyon olan sporcu önceleri defne dalı ile ödölendirilmişti. Daha sonraları değerli hediyelerle de ödölendirilen şampiyonlar temsil ettikleri kent ve devletlerin adlarıyla anılarak tarihe geçmişlerdir. Eski Yunanlıların sporu erdemli yurttaşlar yetiştirmek için vazgeçilmez bir araç olarak görmelerine karşın Romalılar sporun daha çok gösteri ve eğlence yönüne değer vermişlerdir. "Bu anlayışta M.S. 393 yılında Romanın Hristiyanlığı kabul etmesi ve Romalıların olimpiyatları ilkel dini bir tören olarak kabul etmeleri imparator Theodosius'un olimpiyatları yasaklaması ile uzun bir dönem sessizliğe gömölümüştür." (16)

Sporun karanlık dönemi olarak anılan Orta Çağda spor adına herşey yasaklandı. Bu yasaklama modern olimpiyatlara kadar devam etti. Modern olimpiyatların kuruluş çalışmalarında Baron Pierre De Cubert'in yönetiminde spor etkinliğinden para kazanmayan kişilerin yarışacağı geniş katılımlı bir olimpik çerçeve oluşturuldu. Bu konuda yaşanan bir örnek dönemin amatörlük anlayışını göz önüne sermesi bakımından önemli olduğı için burada alıntılıyorum. "Jim Torpi, 1912 olimpiyat oyunlarında şampiyon olarak madalya kazanır. Fakat daha sonra para karşılığı top oynadığı tespit edilince madalyası geri alınır". (16) Modern olimpiyatların ilk yıllarındaki bu

tutum günümüze kadar sürdürülebilse idi amatörlük, sporcularca korunabilirdi.

Değişik yaş guruplarındaki yerel karşılaşmalardan uluslararası organizasyonlara kadar pek çok karmaşık organizasyon dizgesinde yer alan kişi, sporda para kazanmadan bu kadar yoğunlaşabilir mi?

Özellikle sporun meslekleşmesi ile beraber yeni bir kavramla karşılaşyoruz; bu kavram profesyonelliktir. Profesyonelin kelime anlamın da, meslek edinen, yaptığı işten kazanç sağlayan, işin uzmanı gibi anlamlar çıkar. Sporda erdemin, dürüstlüğün çökmesinde para ile spor yapan profesyonelliğin önemli katkısı olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda savaştan çıkan bir toplumu "yeniden" bir araya getirmenin, coşturmanın araçlarından birisi olarak spor ülke yönetimince önemsenmiştir. Bu yıllarda toplumun değerleri içinde amatörce spor yapmak da vardır.

Spor ahlakında yaşamsal belirleyicilik kurallara uymakla görevlendirilen sporcu ile başlar. Sporcuyu, özellikle çağdaş sporcuyu tanımlamada Galen şöyle der: "Sporcular beyin olarak gelişmemiş kassal olarak gelişmiş yaratıklardır. Hipokratın öğrencisi Galen, antik çağ gladyatör okulunda çalıştığı süre içinde sporcuları iyileştirmek için (sağlıklarına kavuşturmak için) çaba sarfeden kişidir. Günümüzün sporcusu ise, beyin ve kasdan oluşan bir makina, bedeni bir araç olarak kullanan bir teknisyen, bir bilim adamıdır"(12). Antik Yunan'ın özgür yuttaşları meslek sporculuğu ortaya çıkıncaya kadar yarışmacı ve amatördüler. Meslek olarak sporculuk yine ilk girişimleri Antik Yunan' da bulur. Günümüzde amatörlük, olimpiyatlara katılabilme kaygısıyla korunulan bir statü idi. Son olimpiyat oyunlarına profesyonel basketbolcuların alınması ile bu statü çiğnenmiştir. Amatörlük kavramını 4 başlıkta toplayan Kurthan Fişek şu ayrımlara dikkat çeker;

1- Özellikle uluslararası düzeyde en sık rastlanan amatör sporcu, spor araç gereç yapımcıları ile yarış düzenleyicilerinden para alanlardır.

2- Sporda sağlanan gelirlerin akademik çalışmayı desteklemek için kullanıldığı Birleşik Amerika yüksek öğrenim ortamında, akademik hiçbir koşul aramaksızın üstün sporculara dağıtılan burslarla yan ödeme olarak kullanılan iş, yemek, barınak ve diplomalar biçiminde gelişmiştir.

3- Yerel girişimcilerin parasal desteği ve fabrika sahiplerinin koşullu izinleri ile 1870'lerden sonra işçilerce kurduklarını bildiğimiz fabrika takımlarının uzantısı sayılması gereken müessese kulplğdr.

4- Sosyalist ülkelerde gelişen, devlet amatrlğdr. (12)

Amatörce yapılan işlerde, aranılan gönüllü katılım, sağlıklı olma ve gelişme, bir eyleme bağımlılıkta spor etkinliği söz konusu olunca farklı bir durumla karşılaşılır. Amatör bir ressam zevk almak, kendini tatmin etmek, yakaladığı anı değerlendirmek ve benzeri özsel değerleri için kimseden bir karşılık beklemeden resim yapar. Onun fırça izleri, kalem oynatmaları bir değer ortaya çıkarır. Bu değer kalıcı bir üründür. Sporda ise ürünü ortaya koyan sporcudur. Amatör bir sporcunun ortaya koymaya çalıştığı ürün (spor etkinliği, ma, gösteri) ise kaybolmaya, unutulmaya mahkumdur. Etkinlikte bulunanın niteliğinin kimliği ile beraber önem kazandığı günümüz spor dünyasında ancak yıldız sporcular değerli ürünler ortaya koyabilirler inancı hakimdir. Oysa her toplumun çok az yıldız sporcusu vardır. Onlar olmasa da spor var olacaktır.

Her toplum kendi aydınını, yazarını, felsefecisini, sanatsını içinde yetiştirdiği gibi sporcusunu da yetiştirecektir. Ancak bugün spora yön veren ve sporu ticari bir sektör olarak görenlerin, toplumun kendi içinden yetişen öz değerleri görmezden gelmeleri, amatörlük profesyonellik bağlamında tartışılmalıdır. Sporda yabancılaşmayı getiren bu tür yaklaşımlar ülkesinde yıldız snmş pek çok sporcuyu ülkemiz spor alanlarına getirmiştir. Yugoslav, Alman, Bulgar, Rus, Romen, Plonyalı Afrika ve Asyanın pek çok sporcusu ve antrenörü çok yüksek paralar karşılığı (profesyonellik gereği) sahalarımızda performanslarını ortaya koyarlar. Onların

kendi ulusal sporcu kimliklerinin ötesinde sporumuza getirdiği zenginlik ne olabilir? Geleneği, göreneği, spor kültürü farklı ülkelerin insanları sahada bir araya gelirler. Saha içi ve saha dışı tutumları, ahlak anlayışları bize ne kadar benzer? Spor kültürümüze katkıları aldıkları maddi değerlerle karşılaştırılabilir mi? Yapılan işin karşılığı sadece para olabilir mi? Dilimizi konuşamayan antrenör çevirmen aracılığı ile uyumlu bir takım çalıştırabilir mi? Antrenör veya sporcu oyun içinde anlık tutumlara karşı aynı dili kullanmadan doğru bir tepki gösterebilir mi? Bütün bu sorular ayrıntılı irdelenmelidir.

Sporcu, antrenör ve spor gazetecisi spor ahlakının olgunlaşmasında veya yozlaşmasında sorumluluk sahibidir. Spor dünyası dediğimiz aktif veya pasif tüm kitle (üreten, pazarlayan ve seyreden) spor ahlakından sapmadan çalışabilir mi? Eğer spor bugün amatörlükten iyice uzaklaşmış ve sporun her alanında profesyonellik söz konusu ise sporcu-antrenör-yönetici ve spor yazarı spor ahlakının oluşumunda ve gelişiminde etkendirler.

Hümanist, demokrat ve çağdaş değerlerle kuşatılmış sporun etkin kesimleri, etkileşimde bulundukları tüm kesimlerce dikkatlice izlenirler. Olumlulukları ait oldukları gruba mal olur iken olumsuzlukları da içinde yaşadıkları topluma mal olur. Tanju Çolak örneğinde olduğu gibi.

Sporcuların, antrenörlerin, spor yöneticilerinin toplumun yaşam standardının ötesinde bir yaşam sürme eğilimleri vardır. Bu eğilim içinde yaşanan kapitalizmin doğasına uygundur. Parası olan her türlü isteğini karşılar; burada spora yüklenen misyonlardan birisi de toplumu erdemli ve centilmenler topluluğuna dönüştürmedir.

Bir zamanların centilmen amatörlerinden profesyonel spor işçilerine gelinceye kadar alınan yol hayli uzundur. Üretimin bir alanı olarak spor sanayisi hızla büyüyen bir sektördür. Bugün bu sektör sporun amatör, profesyonel olarak hangi düzeyde ve nasıl yapılacağına yön vermeye çalışmaktadır. "Herkes spor yapabilir." "Aerobik yaparak genç kalın." "Step her

yerde yapılabilir." "Uzun yaşamın sırrı düzenli spor yapmaktan geçer." Bu ve benzeri sloganlarla satacağı ürününü pazarlayan sektör, kullanılan ürününün ortaya çıkarabileceği olumsuzlukları görmek istemez. Amatör bir sporcu, kullanım değeri az olan, çabuk yıpranan malzemelerle spor yapar. Profesyonel bir sporcu ise kendisi için özel yapılan malzemeler kullanır. Statüsü, kullandığı malzemesi ve rolü her an değişim içindedir. Rolü gereği, görevi başarmak olan profesyonel sporcunun başarısızlık yaşaması kendisinde ve çevresinde kaygı oluşturur. Çevreden gelen değişik baskılar gerek oyuna, gerekse sporcunun özel yaşamına ket vurur. Profesyonel sporcu, teknik direktör ve antrenör gibi diğer sözleşme ile çalışanlar anlaşmalarının gereğini her zaman yerine getiremezler. Çünkü, kulüpler kiraladıkları bu kişilerden istedikleri verimi alamadıklarında anlaşmalar bozulur. Milyarların döndüğü spor ortamında amatörlük anlayışı tam geliştirilmeden, "spor kitlelere mal olmadan", sporun profesyonelleşmesi insanları bu etkinliğe yabancılaştıracaktır.

Amatör-Profesyonel ayrımını en aza indirmek spor estetiği ve etiğini ön plana çıkarmakla mümkün olur.

8.5. Yüksek Değerden "Yüksek" Performansa

Performans, kısaca bir sporcunun ulaşabileceği en iyi derece olarak tanımlanır. Sporcuların bireysel en yüksek verime ulaşip rekor kırmaları bu günün spor dünyasında çok anlamlı bir olaydır. Sporda bir sonuç olarak rekora ulaşan sporcu adını tarihe yazdırmanın onurunu taşır. Bu onuru taşımanın bedeli vardır. Bu bedele ulaşabilmeyi etkileyen faktörler vardır. Bu faktörleri fizyolojik, biyolojik, psikolojik, antropometrik, ekonomik ve çevresel olarak sıralayabiliriz. Bunların yanında sporda kullanılan gereçlerin, giysi ve ayakkabıların salon pist ve sahaların performansın yükselmesine yardımcı olduğu bilinmektedir. Sporda performans ahlaki boyutu ile irdelenmelidir. Ulaştığı en yüksek düzeyi ulusal veya uluslararası bir

organizasyonda rekorla anlamlandırmak harcanılan emeğin karşılığını bulması bakımından iyi bir sonuçtur. Bu sonucu almanın bedeli spor bilimcilerce yaklaşık olarak çizilmiştir. 8-10 yıllık sistemli ve programlı bir çalışma yapmakla bu düzeye ulaşılır; yaşamdaki tüm sosyal önceliklerin yerini sportif antrenmanların alması söz konusudur. Çocukluk yıllarından itibaren günde 2-4 saat antrenmanlarla olimpik ruh olarak adlandırılan şu üç değere ulaşmak için sporcu çalıştırılır: Citius, altius, fortius (daha hızlı-daha yüksek-daha güçlü). Yaşam iki nokta arasındaki devinimlerle doludur. Rekor kırmak için bedenine olduğundan daha fazla kuvvet, sürat, dayanıklılık gibi motorsal özellikler yüklenen sporcuların rekor sonrası yaşamlarını nasıl sürdükleri bilinmez. Bilinen, medyanın göz bebeği olmayı başaran rekor sahiplerinin bir süre daha değişik alanlarda görünerek ekonomik ilişkilerini güçlendirmeleridir. Oysa medyatik görünümü olmayan pek çok erkek sporcu, performansı düştüğünde ve eski parlak günleri geride kalınca, yaşam mücadelesi içinde kaybolmaya mahkumdurlar. Bu konuda yüzme ve atletizmde 20 yıl öncesinin Adanalı rekortmen (Ayhan Karataş vb.) sporcularının yaşamları yeni yetişen sporcular için kötü birer örnektir. Yaşıtları okul ve meslek öğrenimleri sürerken günde iki antrenmanla yoğunlaşan yüksek performans sporcusunun geleceği, yaşamını nasıl sürdüreceği belirsizlikler içindedir. Ülkemizde her yüksek performans sporcusu Naim Süleymanoğlu gibi çok özel koşullarda çok özel ödüllerle motive edilemiyor. Bedeni üzerinde söz sahibi olmayı kaybeden yüksek performans sporcusunun tüm yaşamı kendi dışındaki olgu ve kişilerce biçimlendirilir. Güne nasıl başlayacağı, kahvaltıda neler yemesi gerektiği, antrenman yüklemeleri, antrenman sonrası dinlenmeleri, karşı cinsle arkadaşlığı, sosyal alışkanlıkları ve uyku saatlerine kadar her şeyi planlanır. Bu planlama kulüp adına, yöre adına, ülke adına olabileceği gibi; maddi bir takım değerlerde yüksek performans sporlarına yönelenler için hayli cazip kılınır.

Antrenör, yönetici, sponsor ve diğer yönlendiricilerle alınan sonuçlar başarı-başarısızlık gibi biçimlerde değerlendirilir. Burada gözardı edilen, bu olayın içindeki sporcunun son durumudur. Ulaşılan yüksek performansla beraber oluşan sosyal ilişkiler bir süre sonra sporcuyu kendine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaştırmaktadır. İnsani ilişkilerin kurulup gelişmesinde spor, bir anahtar olabilecekken, birey performansı hedefleyerek yabancılaşmaya yol açar. Sporda yüksek performansa ulaşmanın iki yolu vardır. Bunlardan birincisi doping türü maddelerle, yüksek performansa ulaşmak. İkinci yol, sporcunun yüksek performans için yoğun antrenman sürecini yaşamasıdır. Yoğun antrenman sürecinin hedefi yarışmadır. Her yarışma, sporcunun performansının denendiği, yoğun antrenmanın kısa bir süre azaldığı bir süreçtir. Gerek antrenman gerekse yarışmalar sporcunun sosyal dünya ile bağlarını kopardığı eylemlerdir. Sosyal bir varlık olan insanın bu tür bir yaşamın içinde birey olarak kaybolup, ulaştığı rekorun ön plana çıktığı görülür. Spor iyi ve güzel bir yaşam olanağına kavuşma şansı olan sporcuya, yüksek performans sonrası yalnız bir yaşam getirmemeli. Yüksek performansın en önemli olumsuzluğu, kadın sporcuların cinslerine yabancılaşmaları olarak karşımıza çıkıyor. Erkek sporcularda ise suni yollardan arttırılan kas yapısının yüksek performans sonrası yerini pörsümüş kas kitlesine bıraktığı gözlenir.

Performansa değişik faktörlerin yardımı ile ulaşan sporcu karşılaşabileceği olumsuzlukları da bilme hakkına sahiptir. Özellikle söz konusu yüksek performans olunca, sporcuların eşitlik, dürüstlük ve hakça yarışma anlayışına sıkıca sarılmalarını, günümüz şartlarında beklemek sporda ahlaklılık adına anlamlıdır. Oysa, kazanma hirsının sporcuyu ahlaksızlıklara, yozlaşmalara götürebileceği tüm eğitimcilerce kabul edilir. Çocukluk ve gençlik çağında sporcuların performans gelişimlerine ayrılan zaman kadar özellikle günümüzde insani değerlerin benimsenmesine zaman ayrılmalıdır. Bugün özellikle performans ve yarışma sporlarında sık sık

görülen ahlaki sapma ve yozlaşmalara karşı fair play kavramını savunmak, bu kavramın içeriğini çocuk ve gençlerden başlayarak tüm spor uzmanlarınca benimsenmesini sağlamak spor ahlakını geliştirir. Spor ahlakını geliştiren tüm kişi ve kurumlar yüksek performansın spor ahlakını sürekli tehdit edeceğini bilmeliler. Performans arttıkça amaç değerler araç oluyor ve idealden sapılıyor. İdealden sapmada en önemli ilişki de spor-ticaret birlikteliği ile kuruldu.

8.6. Sportif Etkinlikten Ticari İlişkilere

Ticaret, kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliğidir. Sporda da son yıllarda Olimpiyatlar, Avrupa ve Dünya şampiyonaları, Grand Pirix'ler (Paralı yarışlar) gibi organizasyonlarla sponsorluk olgusu ile başlayan ticari ilişkiler gözlenmektedir. Oysa Cubertin, Olimpiyat oyunlarına katılacaklar için önemli bir şart koymuştu. Sporu yalnız kendi zevkleri, insanın bedeni, ruhsal, akli ve ahlaki armonisi için yapanlar katılacaktır. Olimpiyat oyunları, bir kazanç ve kar kapısı olamazdı. Günümüz sporunun metalaşmasını fark etmeyen kesim yok gibidir. Atletizm yarışmalarındaki enflasyon bunun tipik bir yansımasıdır. Önceleri ulusal şampiyonalar, uluslararası yarışmalar ve her dört yılda bir yapılan Olimpiyat oyunları vardı. Sonradan buna yaz sezonu ve kış sezonu eklendi. Hemen ardından önce ulusal, sonra uluslararası arenada salon şampiyonaları ve devamında Avrupa şampiyonaları, Avrupa kupa yarışmaları ve son olarak dünya şampiyonaları çıktı. Böylece atlet son gücünü yarışmaların birinden diğerine taşıdı ve insani kullanımın bugünkü sınırlarında dinlenme süresi aşırı derecede azalmış oldu. Antrenman ve yarışma zorlanmalarındaki rejenere döneminin antrenman planlamasında oynadığı rol yirmi yıldır biliniyor. Bugün günlük olarak yapılan antrenman yüklenmeleriyle daha 1936'daki Berlin Olimpiyat oyunlarında bir sporcu herhangi bir spor türünde haftada 2 veya 3 antrenman uygulamasıyla bir altın madalya kazanabiliyordu.

Bu metalaşma ile beraber spor ahlakının gördüğü zararlar ortadadır. Spor klübünü bir işletme, sporcuları birer işçi, yöneticileri birer patron görme ile örülen spor dünyası büyük bir ekonomik işletme gibidir. Her transfer dönemi asgari ücretle çalışan bir işçinin yaklaşık dört-sekiz yüz katı yıllık ücret ödenir sporcuya . (Asgari ücret 6 milyon TL. Türkiye, Birinci Futbol Liginde ortalama transfer ücreti 3 milyar.)

"1951 yılında profesyonellik resmen kabul edilecek ve artık futbolcunun etine, kemiğine fiyat biçme devri başlayacaktı." (20) Öncelikle ülke futboluna yön vermek için çıkarılan Futbol Profesyonel Talimatnamesi sporun ticarileşmesinde ilk adım olarak atılmıştır.1990 yılında Türkiye ekonomik bakımdan sıkıntılar yaşarken, Galatasaray Spor Kulübü bir futbolcuya daha önce ödenmemiş bir ücret ödedi. Polanya'lı Roman Kosecki 6 milyar ücret aldı. Her geçen gün futbol'dan, basketbol'a, voleybol'den, atletizm'e kadar gerek kulüplerin birbirinden transfer ettiği, gerekse yurt dışından transfer edilen sporculara verilen astronomik ücretler söz konusudur. Böylesi yüksek ücret alanların spor eyleminde doğal davranışlarını yerine getiremediği ve zorlandıkları gözlenir. 1994 yılında en yüksek transfer ücretini Samsunspor Kulübünden, Beşiktaş'a geçmek için futbolcu Ertuğrul aldı. 70 milyar olarak açıklanan bu miktar sporcunun takım arkadaşlarından, çevresi ile olan ilişkilerine kadar bir sıkıntı oluşturmuştur. Daha çok para alan, daha çok iş yapmalı anlayışı ile eleştirilen sporcunun takım arkadaşlarından taraftarına kadar geniş bir yelpazede sorgulanması, farklı beklentilerdendir. Her takım kazanmak için çok büyük bedeller ortaya koyar. Böylesi ticarileşmiş ortamda ahlak olabilir mi? Ülkeler ekonomik bir kriz yaşarken, fabrikalar birer birer kapanıyor. İşsizlik çığ gibi büyürken bu olumsuzluktan etkilenmeyen tek kurum spor olarak sunulur.

Spor ticari etkinlik olarak sağlam ve kalıcı ilişkiler henüz oluşturabilmiş değildir. Pekçok spor karşılaşması için hafta sonları köylerden, kasabalara

ilçelerden, il merkezlerine bir taşınma yaşanır. (Ticari bir akış da denilebilir.) Spor alanlarına girişler kişilerin ekonomik durumlarına göre ayarlanmıştır. Kapalı tribün, şeref tribünü, açık ve kale arkası tribünü gibi adlarla anılan yerler için seyirciler hiç de az olmayan bir ücret öderler. Karşılaşmaları seyretmekten yoksun olanlar için televizyon kanalları yayın yapar. Bu yayın karşılığı da kulüpler para kazanır, takımların kalitesine göre maç başına ücret aldıkları bilinir. Kulüp yöneticileri için bu ekstra bir kazançtır. Taraftarlarına hizmet ettiklerini söyleseler de, gerçek kasalarına giren paradır. Avrupa'da naklen maç yayınları için ne kadar para ödendiği belgelidir. "İspanya'da naklen maç yayın hakları Dorna Grup'tadır. Grubun 1990-1994 yılı yayın hakkını almak için Fedarasyona ödediği para yılda 1 trilyon 365 milyon TL'dir. Almanya'da maç yayın hakları Kirch Grubuna aittir. 1990-1994 yılları arasında ödenen para yılda yaklaşık 1 trilyon 575 milyar TL'dir. İtalya'da RAI Fedarasyona bir dönemde 3 trilyon lira öder. Fransa'da Canal Plus adlı televizyon kanalı, maç başına 24 - 32 milyar ödüyor. İngiltere'de lig maçlarını ITV yayımlıyor. Bunun için Fedarasyona yılda 420 milyar ödüyor ." (Milliyet ,14 Kasım 1994) (21)

Sporun meslek haline gelmesinden sonra, seyirci sayısının sürekli arttığı görülür. Seyirciyi artırmak için sporu estetik, teknik ve beceri dolu bir etkinlik olarak sunmak yetmez. Her hafta seyirci olarak bir takıma ekonomik katkı için, bireyler bütçelerinden önemli miktarda para ayırmak durumunda kalırlar. Ezeli rekabet, Anadolu-İstanbul çekişmesi, derbi karşılaşmaları gazete ve televizyon kanallarındaki çağrılar hafta sonu ekonomik ilişkileri hızlandırmanın bir yoludur. Kişinin sağlığına doğrudan hiçbir katkısı olmayan böylesi bir ticari mekanizmayı, sporu elit grupların etkinliği olarak sınırlandıracağı, kitleleri eylemsizlik içinde tutacağı için olumsuzlamak gerekiyor.

Spondaki ticari ilişkilerde bir başka boyut Spor-Toto, Spor-Loto, Spor Gol Toto, Ganyan gibi tahmin oyunları ile az para ile çok para kazanılabileceği mesajını vermesidir. En yüce değer emek olması gerekir

iken, Loto-Toto milyarderleri ile kolay yoldan kazanç çarkları oluşturulmaktadır. Umutları, söylemleri ve gündemleri sporla değiştirilen kitlelerin ahlakının çürümüşlüğü ve değersizliği ortadadır.

Toplumuna spor yaptıramayan yönetimler izletme kolaylığı sağlıyorlar. Oysa bu kolaylık çağdaş yaşam için bir olumsuzluktur. İş ve üretime ayırdığı zaman dilimi endüstrileşme ile azalan bireyler spor gibi bir etkinlikte sosyalleşme ve sağlık kazanabilirler. Sağlık kazanmak için bireyler spor etkinliğinde aktif olarak yer alırlar. Aktif olarak yer almadıkları bir etkinlik için harcadıkları paralar milyarları bulur. Bugün Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray, Trabzonspor, Efes Pilsen, Tofaş Sas, Emlak Bankası, Enka Spor gibi kulüplerin bütçeleri milyarlarla ifade ediliyor. Şu an trilyonluk bir bütçeyi kamuoyuna açıklayan Galatasaray spor kulübü kuruluşundaki amaçların uzağında, ticari bir işletme görünümündedir.

Spor etkinliğinde merkeze oturan ticari anlayış, ticari kaygı olunca spor ahlakından daha sık söz etmek gerekecektir. Ticari ilişkilerin olduğu tüm ortamlarda satan, satın alan ve satılan kişiler vardır. Bu kişilerin tüm hareketleri ticari kazanç yönünde olacağından ve spor bu ilişkilerin dışında şimdilik tutulamadığı için ahlaki bir yeniden değerlendirmeyi yararlı görmekteyim.

9. OLUMSUZ ETMENLERE KARŞI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ (Tartışma ve Sonuç)

Spor gibi çok yönlü bir olguda yaşanan değer yitirilerinin ahlaksızlıkların çözümünü çok yönlü bir yaklaşımla aramak gerekir. Çok yönlü sorunlar, çok yönlü çözümler gerektirir. Sorunları yaşayanlar kimlerdir ? Sporcular, antrenörler, yöneticiler, anne-babalar, hakemler, spor basını, seyirci ve taraftarlar spor ahlakının oluşmasında yerleşmesinde sorumluluk sahibidir. Bu sorumluluk sınırları yalnızca spor alanında çizilen bir eylem alanı değildir. Spor ahlakında özne durumundaki çoğu zaman sporcudur. Sporcunun sorumluluğu nerede başlar, nerede biter? Genel

eğitim ve örgün eğitimde bir spor kültürünün her sporcuda oluşturulması zorunludur.

Sporcu eyleminde erdemlerle donatılmış, kendine ve topluma karşı sorumlu bir insan olarak yaşamayı bilmek ve öğrenmek durumundadır.

Olimpik idealler bir taraftan kazanç sporunun ince havasında sert vücut kavgalarına kurban edilmiştir. Bunun yanında profesyonelleştirmeye karşı olduğu kadar genç sporcu aracılığıyla büyük paralar kazananlar gerçeğine karşı da o kadar az itiraz edilmektedir. Temiz bir amatör ruhun aşırı bir uca geçmesi, yüksek kazançlı bir girişimin başka bir aşırı uca geçmesi Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından bu kişinin ruhi, ahlaki ve manevi ideallerinin bir değişime tam manasıyla uymadığı açık bir şekilde belirlenmiştir.

Ticari ilgiler sporcunun bilinen zengin olma arzusuna uygun gelmektedir. Böylece meşhur bir sporcu küçük bir sakatlık halinde bile daha çok para kazanabilmek için sportif faaliyetleri planlanmış olan bir sonraki yarışmaya çıkabilmek için çok aceleci davranmaktadır. Bu durumda parasını bir başarıya ödemiş seyirci aldatılıyor. Küçük sakatlığı daha iyileşmeden yarışa çıkan ve yarışma esnasında bu sakatlığı zorlanmadan dolayı büyüyen sporcu haftalarca, aylarca sahalardan uzak kalabilir. Böylece sporcu aldatılmış-aldanmış duruma düşmektedir. Günümüzde bu tür durumların sık sık tekrarlandığı bilinen bir gerçektir. Bu ise sporcunun hayatı boyunca hareket yeteneğini kaybetmesi ile sonuçlanır.

9. 1. Spor Eyleminde Aktif Rol Alanların Sorumluluğu

Antrenörler gerek sporcuların gerekse idarecilerin sporcular arasındaki ilişkilerinde köprü görevinde olan kimselerdir. Antrenörlük ünvanına ulaşmanın iki yolu vardır. Bugün sayıları 35'i bulan yüksek öğretimdeki ilgili bölümler mezun vermelerine rağmen, devam etmekte olan usta-çırak ilişkisi ile antrenör yetiştirilmesine son verilmelidir. Değişim ve yenilenmeye

açık, spordaki çok yönlülüğü sporcuya aktarabilecek üniversiteli antrenörler aktif görevlerde olmalılar. Çağdaşlaşmayı kavramış, sporcuyu önce bir insan olarak gören antrenörlerle spor da ahlaksızlıklar azalabilir .

İdareci, spor kulüplerinin işletilmesinde söz sahibi olan kişilerdir. Sporla ilişkilerine bakılmaksızın ansızın kendilerini kulüplerinde sorumlu ilan ederler. Böylesi bir işleyiş demokratik değildir. Demokratik olmayan işleyişlerde de ahlak aramak doğru olmaz. İdareciler, spor kulüplerini ticari bir işletme gibi kullandıkları için kulüplerin işleyişi sporun doğasına uymamaktadır. Sporcu olarak yıllarını bir kulüpte geçiren, emekliliğinde bile kulübe üye olma hakkına sahip olamaz. Yıllık aidatları 20-50 milyonu bulan kulüplere üye olmak spor dışı ilişkiler düşünenler için bir sıçrama tahtasına dönüşmektedir

İdareciler demokratik seçimle gelmeli, seçimle gitmelidir. Çağdaş idareci, yöneteceği olguyu tanıma çabasında olmalıdır. Ne zaman idareci, sporcu ve taraftarla, basınla hoş görülü bir ilişki kurup geliştirirse o zaman spor ahlakının olumlu örnek davranışları spor alanında artacaktır .

Taraftar, bugünün spor dünyasında vazgeçilmez bir parçadır . Fenerbahçe Spor Kulübü başkanı Ali Şen 25-03-1995 günü TRT 1'de yayımlanan haber programında Cumhurbaşkanı ile yaptığı görüşmede ilginç noktalar ortaya koydu. Taraftarlarının 20 milyondan çok olduğunu parti kursalar, iktidara aday olabileceklerini savladı. "Taraftarlığın rasyonel bir açıklamasını yapmak gerekmiyor, yapılamaz da zaten."(28) Bir insanın içinde yaşadığı kentin veya mahallenin takımına taraftar olması doğaldır. Bugün bu doğallık suni yollarla zorlandı. Dört büyükler diye anılan takımlar ülkenin her tarafında taraftar bulabildi. Doğal olarak her hafta sonu oynanan maçın ve spor etkinliğinin değerlendirilmesi yeni haftanın ilk konusu oldu. Taraftar önce kendisine sonra çevresine karşı sorumlu olmalıdır. Taraftarlık duygusal bir tutumdur. Tuttuğu takım ile özdeşleşen insanlar takımın başarısı veya başarısızlığını kendi özel yaşamlarına

indirmektedirler. İnsanın sosyal, siyasal, ekonomik kaygıları yerine, klübün ve sporcuların sorunlarıyla yaşamın önemli anlarını tüketmeleri doğru bir tutum olarak sunulamaz.

Spor basını sporda kamuoyu oluşturma sürecinde söz ve eylemi ile kitleleri harekete geçirebilir. Yapılan bir röportaj, atılan bir başlık buna yetebilir. Spor basını oluşturanların iki alanın bilgi ve görgüsüne sahip olmaları gerektiği kesindir . Bunlar spor bilimleri ve basındır. Spora ilişkin yazı ve eleştirilerin basın ahlak yasası ve sorumlu gazetecilik anlayışıyla olgunlaştırılıp, spor ahlakına katkı boyutuna taşınmalıdır.

Her insan eylemi, yapıldığında yaratıcı, geliştirici ve yetkinleştirici yönleri sahip olmalıdır. Spor eylemi ile tanışması ilk okul yıllarına rastladığından, bu dönemde çocukların sporla tanışmasını sağlayan öğretmen mutlaka spor eğitmeni olmalıdır. Okul sporu ile çocuk ve gençlerde bedensel, düşünsel ve toplumsal bilinç oluşturulabilir. Bu bilinçle sporda ve diğer toplumsal ilişkilerde yeni değerler kazanılacaktır.

Önemi her geçen gün artan spor eyleminde kişilerin uymaları gereken bir kurallar dizgesi, sistemler bütünü vardır. Spor yapan, yaptıran ve spor etkinliği içinde yer alan tüm kişiler ayırım yapılmaksızın kurallara uymak zorundadırlar. Spor etkinliğine katılmaya karar veren kişi kurallara uyduğu sürece sporun anlamlı ve etkili sonuçlarıyla karşılaşır. Uyulması istenen kurallarla spor, evrensel boyutta algılanıp, estetik teknik bütünlük sağlar. Spor, herşeyden önemlisi erdemlerle donatılmış yeni insanı biçimlemenin bir formu olmalıdır .

Sporcunun ve çalıştırıcının, kulüple, federasyonla ve diğer etkileyenlerle ilişkilerini düzenleyen bir yasal düzenleme günümüzde zorunludur. Bu bağlamda SPOR AHLAK YASASI oluşturulmalıdır. Spor etkinliğinde bulunanlar bu etkinlik içinde ilişkilerinin sınırlarını bilmek durumunda olmalıdır. Böylesi bir yasa işlenecek suçun önlenmesine yardımcı olabileceği gibi sporcu ve diğer sorumluları denetlemede kolaylık sağlayacaktır .

Sporun en büyük tehlikelerinden olan doping sporcuya ve eyleme getirdikleri-götürdükleriyle tartışılmalıdır. Artur Gold'un deyiş i ile "Sadece dikkatsizler veya yanlış bilgilendirilenlerin yakalandığı spor ortamında gerçek doping yapan ve yakalanamayan pek çok sporcu vardır." (28)

Amatör-profesyonel her sporcu yarışma ve hazırlık sezonunda en az 4 kez önceden haber verilmeksizin teste alınmalıdır . Sporcularda caydırıcılık ancak böyle sağlanır. Önceden bildirilmeyen tarihlerde testler yapmak doping kullanımını azaltacaktır. Sadece yarışma ortamında yapılan testlerde, ilk üç dereceyi alanların kontrol edilmesi, doping yapan sporcu için ilk üç içine girmeyerek de doping kontrolünden kurtulmak mümkün olmaktadır. Bu durumu da ortadan kaldırmanın yolu , maliyeti ne olursa olsun yarışan tüm sporcular teste tabi olmalıdır .

Sporda belgelenmesi en zor olan sahtekarlık biçimi şike olgusudur. Sporun kitlelerin gözünde ve yaşamında değer yitirmesi şike söylentileri ile çok çabuk sağlanabilir. Şikenin söylentisi veya olabileceği durumları araştırarak bir komisyon görevli olmalıdır. Böylesi bir komisyon, elinde belge olmasa da karar alıp, yaptırım gücüne sahip olmalıdır. Böyle bir kurumun etkin varlığı şike girişiminde bulunacaklar için önlem olabilir. Sonucun başkaları için daha fazla önem taşımaya başladığı spor etkinliklerinde şike girişimleri -başka adlar altında anılsa da- başlar. Maddi çıkar karşılığı, teşvik prmi veya hatır için bir kişi veya kulüp şikeye karışiyorsa, yargı yolu açılmalı ve olabildiğince hızlı sonuç alınmalıdır.

Sporun ahlaki çöküntü yaşamasında en etkin olan tutumlardan birisi de sporda meslekleşmeye göz yummak olduğudur. Amatör spora katılım sağlık içindir. Profesyonel spor ise para kazanmak, her ne pahasına olursa olsun kazanmak ve girişimciler tarafından yönetilmektir. Eğlenceli olabilir, ama kazançlı olmak zorundadır. Kâr getiren bu girişim her zaman ahlaki ve demokratik değildir. Spor aracılığı ile toplumun eğitimine bir katkı söz konusu olduğundan sporun boyutu amatör olmalıdır. Amatör spor

olanakları toplumun tüm kesimlerine ücretsiz olarak sosyal devletce sunulmalıdır. Devlet başarılı olmuş sporculara ödül verme geleneğini terkedip, tesis yapımına ve bunu kitlenin kullanımına sunmaya önem vermelidir.

Spor eyleminde yenmeyi, yenilmeyi, kazanıp-kaybetmeyi olağan karşılamayanlar, istemlerine ulaşmak için şiddete başvurur. Sporda şiddet, sporcudan, taraftara eylemin içinde yer alan tüm kesimlerin zarar görmesi ile sonuçlanır. Sporda şiddet oluşumunda şu faktörlerin önemli olduğu görülür. Spor sahalarındaki saldırganlık ve şiddet aşağıdaki unsurlarca belirlenmektedir.

- 1-Sporcu ve seyircinin aşırı rekabet hissinin baskısı altında bulunması
- 2-Oyunun yeri (deplasman vb.)
- 3-Müşabaka yerinin disipline edilmemiş olması
- 4-Sporcuların, gerçekte iyi hazırlanmadıkları halde, çok iyi hazırlandıkları ve mutlaka kazanmaları gerektiği konusunda idarecilerce şartlandırılmış olmaları
- 5-Müşabaka sırasında, hakemler tarafından gereğinden fazla ağır cezalar verilmesi
- 6-Spor seyircisinin hakeme küfür etmesi
- 7-Saha içinde iki sporcunun kavgaya angaje olması
- 8-Sporcuların iyi oyun yerine, karşı tarafın iyi oyununu ne pahasına olursa olsun bozma takdiğini uygulamaları
- 9-Sporcuların oyun kuralları konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olmaması
- 10-Sporcunun sportif olgunluğa erişememesi
- 11-Yenilgi veya başarının önemi
- 12-Sporcunun, sporun anlamı ve önemi konusunda yeterli eğitime sahip olmaması
- 13-Spor seyircileri arasında, içinde yaşadıkları topluma yabancılaşan seyirci sayısı yoğunluğunun fazla oluşu gibi faktörler saha içinde ve dışında saldırganlığı ve şiddeti doğrudan veya dolaylı etkilemektedir .(23)

Spor, insanlar arası ilişkilerin kurulup, gelişmesinde ve dostluk bağlarının kuvvetlenmesinde önemli etkiye sahip bir olgudur. Şiddeti önleme, hatta savaşa ara verme gerekçesi olarak bile olimpiyat oyunlarının yapıldığı dönem düşünülünce, içinde bulunduğumuz spor atmosferi adeta bir savaş atmosferine dönmüştür. İçine düşünülen durumda sporcu ve taraftardan idareci ve spor basınına kadar her kesimden insan sorumluluk sahibidir. Spor etkinliklerinde, hiç istenmeyen şiddet saha içi ve saha dışı boyutuyla yaşatan ve yaşayanlara zarar vercek bir aşamaya gelmiştir. Toplumsal yaşamda şiddet vazgeçilmez bir unsur olarak görüldüğü sürece, yönetenin-yönetilene, yönetilenin-yönetene tepkisi olarak sporda şiddet, toplumsal çatışmalar sürdükçe var olmaya devam edecektir. Bunu doğuran etmenleri ortadan kaldırmak, spordaki şiddetin de yok olmasına araç olacaktır.

Sporda performans, yarışma, rekor, antrenman ve bireysel başarı ile ortaya çıkan durumdur. Bu durum, olimpik ruhun anlamı olan "daha hızlı, daha yüksek, daha kuvvetli" olarak bilinen ilke ile uyumludur. Uyumluluk, sporda insan performansının sınırları zorlanmaya başlandıkça bozulmaya başlar. Performans ve rekorlar ilerledikçe sporcu özüne yabancılaşmaktadır. Çocukluk ve gençlik çağları yoğun antrenmanlarla geçirilen yüksek performans sporlarında durağan bir hedef yoktur. Her hedef, her derece aşılmalıdır. Yüksek performansın değerli olması, sporcuları bu yolda olumsuzluklara itebilmektedir. Sporcuya başarımların seçeneklerini çoğaltarak sunmak, başka bir söylemle sporcuyu teklikten kurtarmak yüksek performansın olası olumsuzluklarını giderebilir.

Sporda olimpik ilke olarak sunulan Citius, altius, fortius yaklaşımdan vazgeçilmelidir. Spor sağlıklı yaşamda bir araç olmalıdır. Yüksek performansın salt amaç olarak eğitim kurumlarında ve kulüplerde yapılmasına izin verilmemelidir. Yüksek performans için ayrılan zaman ve harcanan emek ile daha çok sayıda kişinin sağlıklı spor yapması sağlanmalıdır. Yüksek performans sporlarının, erkek ve bayan sporcular için

aşırı yüklenmeler sonucunda yeni olumsuzluklar ortaya çıkardığı insanların belleklerinde yeterince iz bırakmıştır. Bu olumsuzluklar kadın sporcularda, erkeksi bir görünümle (tüylenme, klitorisin aşırı büyümesi) kendini gösterir. Erkek sporcular da ise stres, yabancılaşma ve pörsümüş kas kitlesi olarak kendini gösterir. Bu bağlamda son söz: İnsanın özüne yabancılaşmayı getiren her türlü eylem kısıtlanmalıdır.

Sporda ticaretin boyutları arttıkça, ahlaksızlıkların da çevresi genişlemektedir. Sporcuların, kulüplerin alınıp -satıldığı bir ortamda sporu özgürce yapacak, yaptıracak kimseler bulmak dahada güçleşecektir. Spordan para kazanmak, sağlık kazanmanın önüne geçtiği için ticarileşme sporu bitirebilir. Amatörlük anlayışı ile oluşturulan takımların oyuncuları bir zamanlar hep aynı semt veya şehrin insanlarından oluşurdu. Artık günümüzde amatörlük, profesyonelliğe, spor ise ticarete dönüşmüştür. Bu anlayış en kısa sürede terk edilmelidir .

Dünya ahlak temeline dayanan tek uluslararası spor olayının bir para bayramına dönüşmesine izin vermemek gerekir .

Sporla erdemli bir yaşam biçimi, gelecek kuşakları sağlıklı bir toplum istiyorsak, spor ahlakının sorunlarını geciktirmeden çözmek gerekir .

9. 2. Spor Bilimcinin Sorumluluğu

Bilimle uğraşan bir kişi iki temel soruyla karşı karşıyadır:1.Bilmek istediğimi nasıl bileceğim ? 2. Bilmek istediğimi ne için bileceğim ?

Birincisi, nesnenin bilgisine ulaşmak için geçilecek yolları, kullanılacak araçları, yöntemleri vb. kapsarken, ikincisi bilginin kullanımı ve amacını kapsar. İki soru ayrıdır; ama, iç içe geçmişlerdir. Eylem, önce amaçta varedilir; amaç da, sırf düşüncede kalmamak için eylemi gerektirir. Gene de bilmenin sorumluluğu ikinci soruyla kendini açar. Bütün meslekler bu sorumluluğu paylaşırlar. Teknolojik bir buluşun insanlara olası etkileri önceden düşünülmeli, yararları veya zararları da kestirilmelidir. Spor

biliminde, etkilerin önceden hesaplanması ve olumsuzluklara önlem alınması yaşamsal önem taşır. Sorumluluğu üstlenmeye karşı hazır olmak ön koşuldur. Yapılacak yanlışların, bedeni doğrudan ve belki de kalıcı olarak etkileyeceği düşünülürse, her spor dalının bilgisinin, onu öğreten ve uygulayan tarafından yeterince edinilmiş olması gerekir. Kimin, nelerden sorumlu olduğunun saptanması bir iş bölümü konusudur. Uygulatan ve uygulayan, uygulamanın gereklerini bildikleri sürece, işin sorumluluğunu paylaşmış olurlar. İş çok yönlü olabilir; o zaman sorumluluğun paylaşımı da çok katılımlı olur: Oyuncu, hakem, seyirci, organizatör vb. Spor bilimcisinin diğer katılanlardan fazla olan sorumluluğu, sorumlulukların ne olduğunu ilk gösteren olmasındandır. Paylaşım, birebir ilişkilerden başlayarak, ahlaki temelden hukuki, tıbbi, çevresel ve kitlesel alanlara doğru yayılır.

Sporbilimci hümanist bir düşün üreticisi olarak genel ahlaki sorunları kendi bilimsel konumu ve kendi sosyal özellikleri bakımından iki yönlü yüzleştirir. Genel ilkeler ve özel durumlar arasında çelişki bulunmamalıdır. Bununla beraber her branşın, sorumluluğa kendi yönünden yaklaşma hakkı da gözardı edilmemelidir. Yoksa sırf didaktik ve formal kalır, somut içerik belirgin olmaz. Başka deyişle, sorumluluk bilinci ezbere olamaz. Spor bilimci için önemli olan, spordaki kuramsal sorunların yanısıra ve daha çok pratik eylemdeki sınırlamaların ve biriken beklentilerin bilincine ulaşmadır; çünkü bilinç eksikliği ile sorumluluk eksikliği birlikte gider. Spor bilimcisinin mesleki eylemini bilinçli bir ahlaki sorumluluğa göre yönlendirmesi ve sınırlaması gerekmektedir. Ahlakta geleneksel ayırım üç temel ögeye göre yapılır. Bunlar, tecrübe yoluyla kazanılmış (empirik) ahlak, kuramsal (normatif) ahlak ve yazılı (diskriptik) ahlaktır.

Bir spor bilimcinin mesleki ahlakı normatif düşüncesine göre ele alınmaktadır. Önceden ortaya atılan iş ahlakına göre yönlendiriciler elbette iddia ile halledilemezler. İş ahlakı tartışmalarını gittikçe zorunlu kılan bazı nedenler vardır. Bilimin üretim gücünün olumsuz uygulamaları, onun ise

bunu aydınlığa çıkarması gene bilimsel çalışmalarla mümkündür. Sorunları çözmek bilimin görevidir. Sorunlar çözüldükçe yeni sorunların oluşması da bilimin çift yönlülüğünü ortaya çıkarır.

Spor bilimi davranışının ahlaki ilke gerekliliğini günümüzde yeterli derecede yönlendirici esas bulunmamaktadır. Sporbilimcisinin sorumluluk davranışlarının kriterleri kısmen kendi kendine şüpheli hale gelen genel toplumsal veya spora özgü değer ve norm örneklerinden artık yolunu ayırmamaktadır. Şu an evrim sürecine yenik düşmüş ve duygusal özelliğini giderek kaybetmektedir. Spor biliminin dışında bir dizi mesleki ahlak fikirleri de formüle edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Basın ahlakı, tıp ahlakı, siyaset ahlakı vb.

Bir değer, maddesel ahlakın içinde genel anlamda yüksek olarak ele alınır ve hareket düzenleyici fonksiyon olarak kabul görebilir. Dayanak noktası ve yönlendiriciliği aynı zamanda harekete değer güvencesi veren ve onu kıymet biçici yapan, hareketi yön saptırıcı olursa işte o zaman değer hangi özelliklere gerçekten sahip olması gerektiği sorusu önem kazanır.

Değerler, içerik bakımından kararlı bir çabanın amacı olarak ele alınırlar. Bu hem olumlu hem de olumsuz olabilir. İdeal değerlerin gerçeklikte hiç de tam anlamıyla gerçekleştirilebilir olmadığı, aksine sadece sınırlı olarak yaklaşılr (olumlu değerler) veya sakınılr (olumsuz değerler) olduğu olgusu, değer ve ahlak tartışmalarında bazı yanlış anlaşılmalara neden olmaktadır. Örneğin; "fair play ideal ilkesi konmasaydı da, sporcular yarışmanın gereği buna uyacaklardı, ilke doğal davranışı bozuyor." gibi çıkarımlar, değer kavramını paranteze almak oluyor. Biraz daha derinden bakılacak olursa, ilkenin sonradan konma ve bir icat değil, olayın özü olduğu anlaşılabilir. Günlük dilde dürüstlük dediğimiz olay spor bilimi terminolojisinde "fair play"dir. Dürüstlük ve fair play doğaldır, ama bilinçle pekiştirilmesi gerekir.

"Spor bilimcisinin en yüksek kazancı nedir?" sorusu empirik yada normatif olarak yanıtlanabilir. Spor bilimcisini kendi özel durumu ve kişiliği ile

sporun bilimsel meslek ahlakı arasında köprü kurabilmesi için özel ile genelin, bireysel ile toplumsalın sentezi gerekiyor. Ayrıca sportif olanakların, anlamlılık ile, yararlılığın doğruluk ile bağ kurması içerikler ne kadar değişken olsa da, zorunlu kategorik bireşimlerdir.

Yaşamda ve yaşam yoluyla gerçekleştirilen değerlerde yalnız şimdisi için değil bütün gelecek zamanlar için geçerli ilkeler vardır. Bunlar pek az sayıdadır; ama, bağlayıcıdır. Bir kaç: İnsanlık şerefine korunması, kişisel hakların tanınması, saygının toplumsallaşması, başarıların paylaşılmasıdır. Bu bağlayıcı değerlere "norm" gözüyle bakılmamalıdır. Hayatın içinden çıkan ve onu sürdüren var olma koşulları olarak anlaşılmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1- Açıkada C: Ergen E: . **Spor ve Bilim**. Büro Tek Ofset Matbacılık , Ankara, 1990, s. 12 .
- 2- Akgün N: **Eğzersiz ve Spor Fizyolojisi**. Ege Üniversitesi Basımevi , İzmir, 1994, s. 124-124 .
- 3- Alpman C: **Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi**. GSB Yayınları İstanbul, 1972, s. 59.
- 4- Atabeyoğlu C: **Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi**. An Grafik Basım , İstanbul, 1991, s. 129.
- 5- Bora T: **Futbol Ve Kültürü** İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 303.
- 6- Çalışlar A: **Materyalist Felsefe Sözlüğü**. Sosyal Yayınları, İstanbul, 197 s. 13
- 7-**Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Kasım 1994, s. 16.
- 8- **Der Spiegel** Nr.5/47. Jahrang, 1. Februar, 1993, s. 214.
- 9- Erdem S : **Olimpik Hareket**. Hürriyet Matbaası , İstanbul, 1988 s. 61 .
- 10- Erdemli A : **Uluslararası Olimpik Tırmanış**. Yazır Matbaası , İstanbul, 1993.
- 11- Erkal M :**Sosyolojik Açından Spor**. Filiz Kitabevi, İstanbul, 1981,s.119.
- 12- Fişek K: .: **Spor Yönetimi**. SBF Basım Ve Yayın Yüksekokulu Basımevi Ankara, 1983
- 13- Fişek K: **100 Soruda Türkiye Spor Tarihi**. Gerçek Yayınevi İstanbul 1985
- 14- **Gerçek Haber Dergisi**, 31 Aralık, 1994, sayı 40, sayfa 7.
- 15- Hançerlioğlu O : **Felsefe Sözlüğü** Remzi Kitabevi. İstanbul, 1993, s. 8 .
- 16- Karaküçük S: **Tarihi Ve Politik Yönden Olimpiyat Oyunları** , Gazi Basımevi , Ankara 1989 s. 18.
- 17- Kesim Ü: **Olimpizm ve Bugünün Türkiye'sinde Spor**, , Olimpik Akademi Dergisi ,sayı:1, İstanbul, 1993.

18-KANT, I: **Ahlak Metafiziğinin Temellenmesi**. Hacettepe Üni. Yayınları, Ankara, 1982, s. 7.

19- Kongar E: **Toplumsal Değişme Kuramları Ve Türkiye Gerçeği**.

, Remzi Kitabevi , İstanbul 1993 sayfa 34.

20- Koryürek C .**Olimpiyatlar**, Akbank Yayınları, İstanbul, 1976,Sayfa.4

21- Kozanoğlu C: **Türkiye'de Futbol Bu Maçı Alıcaz** , Kıyı Yayınları , İstanbul 1991 sayfa 15 .

22- **Milliyet Gazetesi**, 14 Kasım1994, sayfa 16.

23- Mutlu K: Sporda Anarşi ve Şiddet, **Spor Ahlakı ve Spor Felsefesi Bildirileri** , İstanbul 1991.

24- Orhun A Fair Play Okul Sporunda Bir Eğitim İlkesidir . **Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi Bildirileri** Ankara 1992 sayfa 186 .

25- Orhun A: **Spor Felsefesi Ders Notları**, Manisa, 1986

26-PLATON: **Devlet**, Remzi Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 1980, s.100.

27- **Posta Gazetesi**, 2 Şubat 1995, sayfa 10.

28- San H: **.Belgeleri ile Türk Spor Tarihinde Olimpizm**. Hürriyet Matbaacılık, İstanbul, 1985, sayfa 7.

29- Sel R: **Olimpiyat Oyunları**, Berksoy Matbaası İstanbul, 1949, s. 30.

30- Simson .VYV, Jennings A : **Olimpiyatlar Sahtekarlıklar Ve Mafya** , Milliyet Yayınları ,İstanbul, 1993 sayfa 320-322 .

31- Tekil N : **Atletizm 80/81** Adam Yay. İstanbul,1979.

32- **Yeni Yüzyıl Gazetesi**, 6 Ocak 1995, sayfa 13.

33- Yıldırım İ : Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları , **Spor Bilimleri 2.Ulusal Kongresi Bildirileri** Ankara 1992 .

34- Yıldız D : **Türk Spor Tarihi**, Eko Matbaası, İstanbul, 1979.

ÖZGEÇMİŞ

1964 yılında Afyon ilinde doğmuşum . İlk - orta öğrenimimi Afyon ilinin değişik ilçelerinde tamamladım . 1982-83 eğitim ve öğretim sezonunda Dokuz Eylül Üniversitesi , Buca Eğitim Fakültesi , Beden Eğitimi ve Spor Bölümü'ne girdim .Atletizm'de uzmanlık , Yüzme'de yardımcı uzmanlık ve seçmeli Spor Felsefesi olarak 1986-87 öğretim sezonunda mezun oldum .

1987-88 öğretim yılında , Çukurova Üniversitesi'nde Beden Eğitimi ve spor öğretmeni olarak göreve başladım . 1991 yılında Ç.Ü. Eğitim Fakültesinde öğretim görevlisi olarak atandım .

1994 eylül ayından itibaren Mersin Üniversitesi' ne araştırma görevlisi olarak naklen geçtim . Evli ve bir çocuk babasıyım .